

Christer Bengs
Timo Heikkinen
Janne Roininen
Kaisa Schmidt-Thomé

Katsaus aluekehitystutkimukseen

Sitran raportteja 3

© kirjoittajat ja Sitra

Julkaisija:
Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

Sitran raportteja -sarjassa julkaistaan tutkimusten, selvitysten ja arviointien tuloksia erityisesti asiantuntijoiden käyttöön. Raportteja voi tilata Sitrasta, puhelin (09) 618 991, sähköposti julkaisut@sitra.fi.

ISBN 951-563-367-2
ISSN 1457-5728
(URL: <http://www.sitra.fi>)

Helsinki 2000

SISÄLTÖ

Esipuhe	4
1 Suomalainen aluekehitystutkimus pähkinänkuoressa	5
Alueiden kehittymisen/kehittyneisyyden tutkimus	6
Aluetaloudet	6
Muuttoliike	8
Maaseutualueet	8
Kaupungit ja kaupunkiseudut	9
Auerakenne	10
Aluetieto	11
Alueiden kehittämisen tutkimus	11
Arvioiva tutkimus	11
Palveleva tutkimus	13
Tutkimustyö alueiden kehittymisen ja kehittämisen tukijana	14
Tutkimustyön keskeisiä haasteita	16
2 Tavoitteellinen aluekehitys Euroopan Unionin piirissä	17
Aluepoliittiset tavoitteet ja tutkimus EU:ssa	17
Aluepoliittiset tavoitteet ja tutkimus Suomen kannalta	20
3 Suomalainen aluepolitiikka	22
Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheet	22
"Suuri aluepolitiikka" ja varsinainen aluepolitiikka	23
Kansallinen aluepolitiikka	23
EU:n ohjelmaperusteinen aluepolitiikka	23
Aluepolitiikan vastuunjaot	24
4 Tulkintoja: alueellinen kehittäminen 2010-luvulla	25
Suomen eri alueiden tasapainoisen kehittämisen mahdollisuudet ja edellytykset	25
EU:n politiikka, kansalliset tavoitteet ja alueiden omaehtoisuus	25
Aluepolitiikan mallit ja strategiset valinnat	26
Aluepolitiikan keinovalikoima 2010-luvulla	27
Kulttuuri voisi yhdistää ja sitouttaa toimijoita aluekehitystavoitteisiin	28
5 Uusia keskustelunavauksia: kulttuuri ja aluekehitys	
– olisiko "Kulttuuri-Suomen" alueellistamisesta uuden aluepolitiikan välineeksi?	30
Kulttuurin asema ohjelmaperusteisessa alue- ja rakennepolitiikassa	30
Kulttuurin asema Suomen tavoite 1- ja 2-ohjelmissa vuosina 2000–2006	31
"Kulttuuri-Suomen" alueellistamisen edellytykset	32
Nuorisotyö ja alueellinen kehittäminen	32
Kulttuuriteollisuus ja aluekehitys	33
Lähdeluettelo	35
Liite 1 Tendencies in European spatial development	
Liite 2 Aluekehitystutkimusta tekeviä tutkimusyksiköitä	
Liite 3 Kokoelma kirjallisuutta aluekehitystutkimuksesta	

Esipuhe

Suomen itsenäisyyden juhlarahaston tutkimuksilla ja selvityksillä pyritään tarttumaan ajankohtaisiin aiheisiin, jotka nähdään tärkeinä tulevaisuuden kannalta. Aluekehitys on tällainen puheenaihe, josta keskustellaan mitä erilaisimmissa yhteyksissä. Myös Sitrassa aluekehitys nähdään tulevaisuuden kehityksen kannalta keskeisenä painopistealueena, joka tulee ottaa huomioon tutkittaessa vaikkapa uuden talouden leviämistä tai mietittäessä tietoyhteiskunnan vaikutuksia.

Sitra on halunnut tällä selvityksellä jäsentää ja koota yhteen olemassaolevaa tietoa ja esitellä myös eurooppalaista aiheesta käytyä keskustelua. Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa laaditussa raportissa käsitellään seuraavia teemoja:

- Luvussa 1 luodetaan aluekehityksen tutkimuskenttää ja esitellään sen keskeisiä suuntauksia ja joitakin tutkimustuloksia. Lopussa viitataan myös jatkotutkimustarpeisiin.
- Luvussa 2 kerrotaan EU-maiden yhteistyöstä aluekehitystyössä ja siihen liittyvässä tutkimuksessa, erityisesti Suomen näkökulmasta.
- Luvussa 3 esitellään suomalaisen aluepolitiikan historiaa ja nykykäytäntöä.
- Luvussa 4 esitellään aluepolitiikan keinoja ja niiden nykyistä painoarvoa kehittämistyössä.
- Luvussa 5 pohditaan kulttuurin ja alueellisen kehittämisen yhteyksiä.

Tämä pohjatyo on ollut tärkeää Sitran oman suunnittelutyön kannalta. Toivomme tietysti, että tämä selvitys on arvokas lisä aiheesta käytävään laajaan ajankohtaiseen keskusteluun.

Helsingissä marraskuussa 2000
Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

1 Suomalainen aluekehitystutkimus pähkinänkuoressa

Suomalainen aluekehitystutkimus voidaan jakaa kahteen osaan (taulukko 1), jotka esitellään lyhyesti omissa luvuissaan:

- 1) alueiden kehittymisen/kehittyneisyyden tutkimus,
- 2) alueiden kehittämisen tutkimus.

Nämä teemat limittyvät kuitenkin toisiinsa, sillä 1950-luvulta 1990-luvun alkuun ensimmäinen on pitkään palvellut toista: alueiden kehittymisen tutkimusta käytettiin suoraan kansallisen aluepolitiikan käynnistämiseksi. Nykyään kehittymisen ja kehittämisen kytkökset ovat moninaisempia.

Taulukko 1. Aluekehitystutkimuksen kenttä Suomessa

SUOMALAINEN ALUEKEHITYSTUTKIMUS	
Alueiden kehittymisen ja kehittyneisyyden tutkimus	Alueiden kehittämisen tutkimus
Aluetaloudet Muuttoliike Maaseutualueet Kaupungit ja kaupunkiseudut Aluerakenne	Arvioiva tutkimus (kehittämistyön tarkastelu ja kritiikki) Palveleva tutkimus (keinovalikoiman kehittäminen)

Tieteenaloja, joilla on suoria tai välillisiä kytkentöjä aluekehitystutkimukseen, on lukuisia. Tämä tiedeidien kenttä on ennemminkin laajenemassa kuin supistumassa. Alan tutkimus- ja selvitystyötä harjoittavia yksiköitä on useita kymmeniä – yliopistoissa, tutkimuslaitoksissa, ministeriöissä ja maakunnan liitoissa. Selvitysluonteisen työn ja varsinaisen tutkimustyön osuudet ovat suunnilleen yhtä suuret. Tätä katsausta varten on tutustuttu noin 40 yksikön toimintaan (ks. liite 2). Päähuomio on ollut varsinaisessa tutkimustyössä. Selvityksen nopea luonne pakotti rajaamaan työn ulkopuolelle pohjoismaiset tutkimukset, joissa luonnollisesti on tarkasteltu myös suomalaista aluekehitystä.

Alueiden kehittymisen/kehittyneisyyden tutkimus

Alueiden kehittymisen/kehittyneisyyden tutkimuksessa on nähtävissä viisi sisällöllistä pääteemaa, jotka limittyvät toisiinsa. Teemat kuvaavat erityisesti 1990-luvulla tehdyn tutkimuksen painopisteitä. Seuraavassa esitellään nämä viisi teemaa. Esittelyn lomaan on sijoitettu esimerkinomaisesti tutkijoiden ajankohtaisiin aluekehityskysymyksiin tarjottavia vastauksia. Lopussa esitellään myös kaiken tutkimuksen taustalta löytyvää alueellistetun tiedon perustuotannon ja käsittelyn osaamista.

Aluetaloudet

Tämä aluetalouksien tilan ja kehityksen, esimerkiksi alueellisten työmarkkinoiden tutkimuksen ympärille keskittyvä osa aluekehitystutkimuksen kenttää on suuri kokonaisuus. Sillä on erityisesti alueiden välisten erojen tutkimuksen kautta Suomessa pitkähköt perinteet. Alan tutkimus on säilynyt uudistumiskykyisenä ja on myös varsin kansainvälistä. Erityisesti kansantaloustieteilijöiden tekemä aluekehitystutkimus kehittyi voimakkaasti, vaikkei olekaan kuulunut kansantaloustieteen valtavirtaan. Tilanne muuttui 1990-luvulla: uusi aluetaloustiede, ”new economic geography” on yksi kansantaloustieteen kiinnostavimmista haaroista. Sillä on toistaiseksi lyhyt historia ja se on ennemminkin vasta ehtinyt nostaa esiin kysymyksiä kuin vastata niihin. Suomessa alan tutkimusta tehdään muun muassa Jyväskylän yliopistossa.

Jatkuuko keskittyminen?

Uuden aluetaloustieteen teoria ennustaa alueellisen kehityksen etenevän keskittyvästi. Kehityksen taustalla ovat itseään vahvistavat voimat, joiden seurauksena kerran liikkeelle lähtenyt kehitys myös etenee nopeasti. Teorian mukaan lopputuloksena on muutaman vahvan alueen muodostama talous. Teoria perustuu oletuksiin kasvavista skaalatuotoista ja epätäydellisestä kilpailusta. Vahvoiksi kehittyneet aluetaloudet eivät ole vahvoja niinkään sen takia, että eri sijaintipaikat luonnostaan tarjoaisivat erilaiset kehitysedellytykset. Vahvuus aiheutuu kumulatiivisista, kasvaviin tuottoihin nojautuvista kasvuprosesseista.

Aluepolitiikan kannalta perimmäisiä kysymyksiä ovat, kuinka vahva on talouden luontainen taipumus keskittävään kehitykseen ja voidaanko siihen vaikuttaa. Uuden aluetaloustieteen näkökulmasta alueiden omilla toimilla on merkitystä. Ongelmana on, että kasvua on alkuvaiheessa vaikea tunnustaa, sillä sen huomaa vasta kun kumulatiiviset voimat sitä nopeuttavat. Monenlaisten toimien hedelmiä kerätään siis vasta vuosikymmenien kuluttua, jos kerätään. Yksioikoiselta vaikuttavalta teoriassa on kuitenkin variaatiomahdollisuuksia. Esimerkiksi kysymys siitä, kuinka paljon kasvukeskittymiä voi olla, on edelleen avoin.

Teorian avulla Suomen aluekehitystä voidaan tarkastella kahdella tavalla. Sijaintirakenteita tarkastelemalla nähdään keskittävien trendien olleen voimakkaita, mutta hyvinvointi- ja tulotaseroja vertailemalla alueerot ovat pitkällä aikavälillä pienentyneet. Tulokset eivät kuitenkaan ole ristiriitaisia vaan esittävät itse asiassa saman kuvan kaksi eri puolta. Alue-erojen konvergoitumiseen vaikuttavat sellaiset mekanismit, jotka samalla johtavat alueellisen kasvun kasautumiseen. Tällainen mekanismi on esimerkiksi muuttoliike. (Tervo 1999)

Aluetalouksien tutkimusta tehdään myös useimmissa muissa yliopistoissa. Vaasan yliopistossa teemana ovat olleet esim. alueelliset menestystekijät, joiden esiintymisessä on havaittu huomattavia alueellisia eroja. Suomessa tehdään jonkin verran myös yritysmaantieteellistä tutkimusta. Karjalan tutkimuslaitos on ollut mukana yhteispohjoismaisessa projektissa, jossa analysoitiin teollisuuden alueellista erikoistumista ja sen perustana olevia oppimisprosesseja. Yleistavoitteena oli selvittää periferisten alueiden kilpailuaseman kehitystä.

Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos (PTT), Elinkeinoelämän tutkimuslaitos (ETLA) ja Palkan-saajien tutkimuslaitos ovat myös koonneet voimiaan erityisesti tuotannon ja työllisyyden alueelli-seen ennustamiseen soveltuvien menetelmien kehittämisessä. Projektien tarkoituksena on ollut kartoittaa alueellisten talousennusteiden laatimiseen liittyviä mahdollisuuksia ja ongelmia, suunnit-tella alueellisten talousennusteiden sisältöä ja metodeja sekä lopulta tuottaa varsinaiset ennus-teet.

Aluetalouksien tutkimuksen alle voidaan ryhmitellä myös alueellisten hyvinvointierojen tut-kimus, joka palveli suoraan kansallisen aluepolitiikan käynnistämistä 1950- ja 1960-luvulla (ks. luku 3). Sitä tehdään edelleen useissa tutkimusyksiköissä.

Kasvatko alueiden väliset tulotasoerot?

Useiden tutkimusten mukaan alueiden väliset elintasoerot ovat Suomessa pitkällä aikavälillä selvästi ta-soittuneet. Esimerkiksi Pellervon taloudellisessa tutkimuslaitoksessa tehty pitkän tähtäimen tarkastelu osoit-taa, että Suomen seutukuntien väliset henkeä kohti lasketut tulotasoerot kaventuivat selkeästi aikavälillä 1934–1993. Vuonna 1934 köyhimmän seutukunnan tulotaso oli vain noin 10 prosenttia rikkaimman (Hel-singin seutukunnan) tulotasosta, kun taas vuonna 1993 köyhimmän tulotaso oli 44 prosenttia rikkaimman tulotasosta. Tulotasoerojen kaventuminen oli erityisen voimakasta laajan muuttoliikkeen aikoihin 1970-luvulla ja erityisen hidasta 1980-luvulla. Suomen seutukuntien välisten tulotasoerojen supistuminen on ollut 1960-luvulta alkaen tarkasteltuna voimakkaampaa kuin esimerkiksi USA:ssa, Japanissa ja useissa muissa Euroopan maissa.

Uusimpien elintasoerojen tutkimusten perusteella tasoittuminen ei välttämättä enää jatku tulevaisuudessa. Laman jälkeen alue-erot eivät enää ole kaventuneet, vaan näyttävät jopa kasvaneen monilla indikaattoreilla mitattuna. Jatkossa on tärkeä tutkia, missä määrin tämä johtuu julkisen sektorin säästötoimenpiteistä, ja selvittää, ollaanko Suomessa tässä suhteessa käännekohtassa alueellisten erojen kehityksen suhteen. (Huovari 1999, Kangasharju 1998)

Missä voidaan hyvin ja missä huonosti?

Tutkimuksessa Suomen kuntien hyvinvointieroista selvitetään väestön elinolojen alueellisia eroja 1990-lu-vulla ja verrataan tuloksia 1980-luvun tilanteeseen. Eroja kuvataan kuntatyypeittäin ja suuralueittain työt-tömyys-, köyhyys-, kurjistumis- ja turvallisuusindeksien avulla. Lisäksi on luotu erillinen hyväosaisuuden indeksi.

Työttömyys on korkeinta suurissa keskuksissa ja maaseutu- ja teollisuuskeskuksissa, alhaisinta maaseu-dun pendelikunnissa. Työttömyyden yksittäiset piikit löytyvät kuitenkin maaseutumaisista kunnista. Koko-naisuudessaan työttömyys näyttää olevan enemmän sidoksissa maantieteelliseen sijaintiin kuin kuntatyyppiin. Köyhyys on tyypillisesti maaseutumaisten kuntien ongelma ja on selvästi rakenteellista, sillä erot ovat enemmän kuntatyyppien kuin suuralueiden välisiä.

Kurjistumisindeksi on selkeimmin vyöhykemäistä ja kohoo säännönmukaisesti lounais-koillinen-suun-nassa. Ongelmat ovat keskittyneet Keski-Suomen periferiaan, Pohjois-Pohjanmaalle, Itä-Suomeen ja Lap-piin. Aineellinen hyvinvointi on keskittynyt kaupunkimaisiin kuntiin, mutta niillä on toisenlaisia oireita – turvallisuusindeksin korkeimmat arvot löytyvät suurista keskuksista ja teollisuuskeskuksista.

Indeksien perusteella parhaiten hyvinvoivat kuntatyyppit ovat esikaupunkikunnat ja maaseudun pendelikunnat. Maaseudun pendelikunnat sijoittuvat kaikilla indekseillä koko maan keskimääräisen arvon paremmalle puolelle. Monet maakuntien reunakunnat voivat puolestaan varsin huonosti.

Hyväosaisuuden indeksi osoittaa, kuinka selkeästi hyväosaisuus on keskittynyt suuriin keskuksiin ja nii-den ympäristöön. Myös rannikkoseutu kokonaisuudessaan näyttää voivan varsin hyvin. Myös Helsinki–Tam-pere-rata muodostaa selkeän hyväosaisuuden käytävän. (Siirilä, Viljanen & Jousimäki 1999)

Muuttoliike

Muuttoliikkeen tutkimuksella on paitsi väestötieteelliset perinteensä myös voimakkaita yhteyksiä aluekehitystutkimukseen. Suomessa toteutunut muuttoliike on luonnollisesti ollut myös alueellisen tutkimuksen käynnistämisen keskeinen motiivi. Aluekehityksen kannalta keskeisiä teemoja ovat olleet muuton suunta, voimakkuus ja erilaiset alueelliset vaikutukset.

Muuttoliiketutkimusta tehdään muun muassa Tilastokeskuksessa, jossa alueellinen näkökulma tulee esiin paitsi väestömuutostilastoissa myös kunnittaisissa väestöennusteissa. Yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa on toteutettu monia 1990-luvun muuttoliikettä koskevia tutkimuksia. Aluekehityksen kannalta keskeiset tutkimukset ovat liittyneet mm. kunnasta toiseen muuttaneiden ja maahanmuuttajien työllistymiseen. Tutkimuksissa on tarkasteltu muuttamisen ja muuttoliikkeen merkitystä työpaikan saamisessa taloudellisina nousu- ja laskukausina sekä muuttoliikkeen vaikutuksia kunnallis- ja aluetalouteen.

Kannattaako muuttaminen?

Muuttoliike ja kunnat -tutkimuksen mukaan muuttoliike on erittäin tiiviisti sidoksissa ikään. Koska muuttoliike painottuu nuoriin aikuisiin, erittäin suuri osa muuttajista on opiskelu- ja työuransa samoin kuin perhe- ja asumisuransa alkuvaiheessa. Tulosten mukaan kaupunkialueille muualta muuttavat sopeutuvat varsin hyvin muuttoalueen työmarkkinoille muutaman vuoden kuluessa. Samalla muuttajien tulotaso kohoaa nopeasti muutto edeltävään tulotasoon verrattuna.

Kansantalouden kannalta muuttoliikkeeseen liittyy ristiriitaisia vaikutuksia. Työvoiman liikkuvuus parantaa koulutetun työvoiman ja koulutusta vaativien työpaikkojen kohtaamista ja näin ollen lisää talouskasvua, tehostaa työmarkkinoiden toimintaa sekä kohottaa koulutusinvestointien tuottoa. Toisaalta alueellisesti epäyhtenäinen muuttoliike aiheuttaa alueille sopeutumisongelmia. Muuttoliikkeen aiheuttamat välittömät ja kerrannaiset vaikutukset kuitenkin selittävät varsin pienen osan tuotannon ja työllisyyden alueellisesta kokonaisuutuksesta. Muuttoliike ei siis ole alueellisen talouskehityksen veturi, mutta lisävauhtia se siihen tuo. (Helin, Laakso, Lankinen & Susiluoto 1998)

Muuttoliikkeen ennustamista ja mallintamista on tutkittu muun muassa PTT:ssa. Eräässä tutkimuksessa tarkasteltiin taloudellisiin muuttujiin perustuvaa maakuntien välisen nettomuuttoa ja muuttoliikkeen vaikutusta väestökehitykseen. Tulokset osoittavat, että taloudellisia muuttajia käyttämällä voidaan saada trendiennustetta uskottavampia muuttoliike- ja siten myös väestöennusteita.

Maaseutualueet

Maaseutualueiden tutkimusta ovat luonnehtineet sanat perinteinen, suomalainen ja paikallinen. Periferianäkökulma on ollut keskeinen. Nykyään periferianäkökulman rinnalle on noussut mm. kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen tutkimus. Maaseutualueiden tutkimusta tehdään useimmissa suomalaisissa yliopistoissa, varsinkin niiden erillisyyksiköissä. Keskeisiä tutkimusperinteitä ovat olleet kylätutkimus ja maaseudun elinkeinotoiminnan tutkimus.

Innovatiivisuutta syvässä periferiassa?

Yksityisyrittäjän näkökulmasta periferinen sijainti suomalaisella maaseudulla ei ole ongelmaton. Vain harvoilla yrityksillä on mahdollisuus nojata paikallisiin markkinoihin niiden pienuuden takia. Lisäksi yrityspalvelujen tarjonnan niukkuus ja erikoistumattomat työmarkkinat heijastuvat yritysten ulottuvissa oleviin resursseihin, minkä voidaan olettaa suosivan lähempänä markkinoita sijaitsevia yrityksiä (Eskelinen & Lautanen 1999). Innovatiivisuutta ja maaseutuyrittäjyyttä ei useinkaan mainita samoissa yhteyksissä, eikä innovatiivisten alueiden tutkimus ole juurikaan tukenut syvän maaseudun kehittämistä. Verkostoitumista tarjotaan kuitenkin kehittämismalliksi myös periferisille alueille. Suomalaisen tutkimuksen valossa maaseutuyrittäjyyden innovatiivisuus on toisaalta vahvasti henkilösidonnaista, mutta toisaalta henkilöiden kyvyt verkostoitua ovat avainasemassa. Paikallistason verkostoituminen sujuukin suomalaiselta maaseutuyrittäjältä, mutta ns. radikaaleihin innovaatioihin kurkottaminen vaatii myös yhteyksiä laajempiin verkostoihin. Sellaisten yhteyksien rakentamiseen yrittäjä ei useinkaan pysty, vaan välittäjiä kaivata. (Alarinta 1999)

Eikö kukaan halua muuttaa maaseudulle?

Maaseutu ei YTK:n ja VTT:n tutkimusten mukaan ole vain paikka, jonne muutetaan halvan omakotitontin takia tai halusta palata lapsuuden maisemiin. Maaseudulle muuttajat hakevat ennen kaikkea asuinympäristöä, jota pitävät laadukkaana. Jopa kaksi kolmesta suomalaisesta pitää maaseutua parempana asuinympäristönä kuin kaupungeja. Maaseudulla on siis ainakin työssäkäyntietäisyydellä kaupungista todellista vetovoimaa ja kilpailukykyä. Lisäksi väestön ikääntymisen myötä kasvava joukko voi valita asuinpaikkansa ilman toimeentuloriippuvuutta. Myös työnteon paikka- ja aikasidonnaisuus "löystyy" jatkuvasti. (Pekkanen, Maijala, Piispanen & Lehtonen 1997; Mäntylä, Pekkanen & Sneck 1998)

Kaupungit ja kaupunkiseudut

Kaupungeja ja kaupunkiseutuja koskeva tutkimus on nopeasti voimistunut kuluneella vuosikymmenellä. Tutkimusaiheet liittyvät kaupunkien ongelmiin, elinvoimaan ja kilpailukykyyn, seutuistumiskehitykseen sekä yhdyskuntarakenteeseen ja asumiseen. Tutkimus on myös varsin kansainvälistä. Keskeinen tutkimuskokonaisuus on kaupunkitutkimuksen tieteenalaperhe, joka on vähitellen saanut myös omat institutionaaliset puitteensa.

Jakautuvatko kaupunkiseudut voittajiin ja häviäjiin?

Suomen kaupunkiseutujen kehitykselle ominainen piirre 1970-luvun puolivälistä saakka on ollut muutamien vahvojen kaupunkiseutujen kasvu. Helsingin, Tampereen ja Turun kaupunkiseudut edustavat kansallisia metropolialueita, joiden ulkopuolella on saarekkeen omaisia alueellisia keskuksia (esim. Rovaniemi, Oulu, Jyväskylä ja Joensuu). Kasvukeskusten verkoston perustan ovat luoneet pääasiassa palvelut ja hyvinvointivaltion toiminnot, joihin on kuulunut myös informaatiotalouden keskeisiä instituutioita, kuten yliopistot. Väestö on vähentynyt joillakin syrjäisillä, teollistuneilla kaupunkiseuduilla. Nämä taantuvat alueet (esim. Kotka ja Pori) edustavat tyypillisesti metsäteollisuuden ympärille, erityisesti puunjalostus- ja metalliteollisuuden yhteenkietoutumina kehittyneitä kaupunkiseutuja.

Tutkimuksen keskeinen tulos on, että suomalainen kaupunkiverkko rakentuu muutamien monipuolisten ja vahvojen keskusten varaan. Tietoteollisen talouden vaatimat kehitysedellytykset löytyvät ainoastaan muutamalta suuremmalta kaupunkiseudulta. Ainoastaan Helsingin, Tampereen, Turun ja Oulun seuduilla ne ovat erinomaiset. Jyväskylän, Kuopion ja Vaasan seutujen kehitysedellytykset on luokiteltu hyväiksi. Nettomuutolla, työllisyyden kehityksellä ja työttömyysasteella mitattuna kehitys on ollut positiivisinta Helsingin, Vaasan ja Salon seuduilla. Huonoin kehityskuva on ollut puolestaan Kajaanin, Kemi–Tornion, Imatran ja Varkauden seuduilla. (Vartiainen & Antikainen 1998)

Ollaanko pääkaupunkiseudulla huono-osaisuuden jakautumisen kannalta käännekohdassa?

Pääkaupunkiseudun aiempi sosioekonominen tasapainottuminen näyttää päättyneen, jos verrataan huono-osaisuuden alueellista jakautumista 1990-luvun loppupuolella aikaisempaan kehitykseen. Alueellisen kehityksen pääsuuntana on ollut kasvava alueellinen eriarvoisuus. On kuitenkin epävarmaa, miten dramaattisesta taitteesta on kysymys. Ei myöskään tiedetä, millaisia sosioekonomisen eriytymisen hyvinvointivaikutukset ovat. Mikäli suomalainen kaupungistumiskehitys seuraa länsieurooppalaisten yhteiskuntien linjoja – kuten pääosin tähänkin mennessä, tosin viivästyneesti ja äkillisesti – inhimillisen pahoinvoinnin keskittyminen tietyille alueille saattaa jatkua. (Kortteinen & Vaattovaara 1999)

Aluerakenne

Aluerakenteen tutkimus on yhteydessä kaikkiin edellä esitettyihin teemoihin, mutta tässä yhteydessä painotetaan tutkimusperinnettä, joka liittyy etenkin aluejärjestelmien ja yhdyskuntarakenteen tutkimukseen. Tämä kokonaisuus on ollut tutkimusteemana useimmissa aluekehitystutkimusta tekevissä yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa. Tutkimusperinteen kannalta keskeistä on ollut viime vuosina tapahtunut painopisteen muutos, joka liittyy hierarkioiden ja verkostojen väliseen suhteeseen. Alueen sijainnilla hierarkkisessa keskusjärjestelmässä on tutkimustulosten valossa alueiden kehityksen kannalta vähenevä merkitys verrattuna alueen suhteelliseen asemaan erilaisissa verkostoissa. Aluerakenteen tutkimuksen kannalta kiinnostava on myös alueiden institutionalisoitumisteoria, jonka avulla on mahdollista eritellä erilaisten alueiden ja alueellisten identiteettien rakentumisprosessia.

Löytyykö paikallisuuden ja maapalloistumisen kompromissia?

Vartiaisen (1997) sanoin globalisaation rinnalla voitaisiin yhtä hyvin puhua myös glocalisaatiosta yhteiskunnan muutossuuntana. Kansallisvaltion säätelyn heiketessä vastuu yhteiskunnan tehokkuudesta ja oikeudenmukaisuudesta riippuu entistä enemmän paikallisista ratkaisuista ja toimintakulttuurista. Myös kansainvälisille yrityksille on tärkeää niiden toimipaikkojen paikallinen toimintaympäristö.

Glocalisaation näkökulmasta voimme ennakoida aluejärjestelmän mosaiikkimaisten piirteiden korostumista tulevaisuudessa, eli paikkakuntien toiminnallista erikoistumista ja erityisosaamisen merkityksen kasvua. Jatkossa keskeiseksi alueellisen kehityksen jakolinjaksi voi muodostua eri paikkakuntien ja alueiden kyky verkostoitua samanaikaisesti sekä paikallisesti että kansainvälisesti.

Aiheesta lisää liitteessä 1 – Tendencias in European Spatial Development.

Mitä kestävän kehityksen periaate edellyttäisi aluerakenteelta?

VTT:n Yhdyskuntatekniikan tutkimuksessa selvitettiin kansainvälisen ja suomalaisen kirjallisuuden pohjalta, miten kestävän kehityksen tavoitteet on otettu huomioon Suomen, Ruotsin, Tanskan, Hollannin, Itämeren piirin ja koko Euroopan aluerakenteen kehittämistavoitteita käsittelevissä asiakirjoissa ja kirjallisuudessa. Tuloksena saatiin suomalainen sovellus kestävän kehityksen aluerakenteesta ja sen toteuttamisen strategiasta. Eräs mahdollisuus tällaisen strategian luomiseksi on muodostaa ns. sosiaalisen kaupunkiseudun kokonaisuuksia, joihin kuuluvat keskustaajamat sekä niitä ympäröivät taajamat ja maaseutu. Näillä kaupunkiseuduilla pyrittäisiin mahdollisimman suureen omavaraisuuteen ja kuljetusten minimointiin sekä kaupungin ja maaseudun saumattomaan yhteistyöhön.

Suomen alue- ja yhdyskuntarakenteen peruspiirteet kuten hajanaisuus ja pitkät etäisyydet merkitsevät sitä, että suomalainen aluerakenne ei näiltä osin tue kestävän kehityksen tavoitteita. Painopisteen siirtymi-

nen kohti etelää tukee kestäväen kehityksen tavoitteita vähentämällä infrastruktuurin ja liikenteen kustannuksia sekä ilmastosta johtuvia energiakuluja. Toisaalta samalla jotkin ympäristön kannalta kriittisten kuormitusten tasot saattavat ylittyä sekä haitoille altistuvien asukkaiden määrä lisääntyä.

Todellisten ympäristöhyötyjen saavuttaminen edellyttää tietysti, että mahdollisimman suuri osa uudisrakentamisesta sijoitetaan siten, että olevia perusrakenteita todella voidaan hyödyntää, aluerakenteet tiivistyvät ympäristöllisesti hyväksyttävällä tavalla ja muutkin hyvän suunnittelun edellytykset toteutuvat. Itsetään selvää on, että kestäväen kehityksen mukainen alueellinen strategia on poliittisessa päätöksenteossa suhteutettava muihin alueellisiin ja valtakunnallisiin tavoitteisiin. Tällaisia ovat esimerkiksi kysymykset alueellisesta tasa-arvosta, turvallisuudesta, työllisyydestä, kilpailukyvyistä. (Lahti, Heinonen, Koski & Tolsa 1997)

Aluetieto

Edellä esitettyjen viiden pääteeman lisäksi on hyvä mainita, että kaikkien teemojen taustalla on luonnollisesti aluetiedon keruun ja käsittelyn kokonaisuus. Tilastoanalyysien lisäksi nykyajan aluekehitystutkimus hyödyntää monipuolisesti maantieteellisiä tietojärjestelmiä (GIS). Järjestelmiä käytetään tutkimuksessa lähes kaikissa tutkimusyksiköissä. Paikkatietojärjestelmän avulla voidaan tarkastella esimerkiksi väestön alueellista keskittymistä hallintoalueittain, mutta myös hallinnollisista rajoista riippumatta, esimerkiksi muutaman hehtaarin kokoisilla ruuduilla. Näin analyyseissä lähestytään tietosuojaan sallimissa rajoissa ilmiöiden todellista alueellista luonnetta.

Suomen ympäristökeskuksen Yhdyskuntarakenteen seurantarjestelmä (YKR) avaa kiinnostavia mahdollisuuksia. YKR-järjestelmää käytetään alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen muutosten selvittämisen ja seurantaan. Se tuottaa tutkimustietoa yhdyskuntarakenteen eri elementeistä ajallisesti ja alueellisesti vertailukelpoisella tavalla. Järjestelmä perustuu tietosisällöltään laaja-alaiseen paikkatietoon ja sillä on liittyviä rakennuslain mukaiseen seurantaan erityisesti suunnittelutarvealueiden, ylikunnallisten kaavojen ja seutukaavoituksen rajapintojen kautta.

Alueiden kehittämisen tutkimus

Alueiden kehittämisen tutkimuksessa on puolestaan näkyvissä kaksi puolta: alueellista kehittämistyötä *arvioiva* ja sitä *palveleva* tutkimus. Arvioinnin ja palvelun kohteita ovat olleet aluepolitiikka ja -suunnittelu, joihin kuuluvat maaseutupolitiikka ja nykyään myös kaupunkipolitiikka. Tutkimuksella on kytkentöjä esimerkiksi elinkeino-, työvoima-, koulutus- ja ympäristöpolitiikkoihin. Kulttuuripolitiikan linkki on sen sijaan ollut löyhempi.

Arvioiva tutkimus

Alueellista kehittämistyötä arvioivaa tutkimusta tehdään Suomessa useissa yliopistoissa. Keskeisiä teemoja ovat kansallinen aluepolitiikka sekä alueelliset strategiat eri aluetasoilla ja eri toimijoiden näkökulmista.

Miten suomalainen aluepolitiikka on kehittynyt? (ks. myös luku 4)

Tutkijoiden havainnoista voitaisiin nostaa esiin kovin monenlaisia asioita, joiden kehittymistä on tarkasteltu. Yksi tapa tarkastella aluepolitiikkaa on tasapaino–tehokkuus-akseli. Suomalaisessa aluepolitiikassa alueellisen tasapainoisuuden tavoite on perinteisesti ollut tehokkuustavoitteita tärkeämpi. Tasapainon tavoite on painottanut väestön tasa-arvoa ja hyvinvointia. Viime vuosina painopiste on siirtynyt tehokkuustavoitteiden suuntaan, mikä on korostanut taloudellisuuden ja tuotantorakenteen uudistamisen tavoitteita. Suunta on tulonsiirtopoliitikasta kehittämissäpolitiikkaan. Tämä suunnanmuutos on kohdannut myös vastustusta – on vaadittu keskitetympää kehityksen ohjausta vastapainoksi markkinavoimien aiheuttamalle epävarmuudelle ja voimistuvalla alueellisella eriarvoisuudella (Viiri 1997). Toinen keskeinen muutos viime vuosikymmenen aikana on liittynyt toimijakentän uudistumiseen (aiheesta lisää raportin luvuissa 4 ja 5). Uudistukset ovat korostaneet paikallisen aktiivisuuden ja omaehtoisen kehittämisen merkitystä sekä yhteistoiminnan tärkeyttä. Erityisesti viranomaisten, elinkeinoelämän ja osaamisen instituutioiden välinen vuorovaikutus onkin parantunut viime vuosina (Vartiainen 1998).

Alueiden kehittämistä arvioivan tutkimuksen piiriin kuuluvat myös maaseutu- ja kaupunkipolitiikan tutkimushaarat. Niillä ei ole yhtä pitkiä perinteitä kuin aluesuunnittelun ja –politiikan tutkimuksella, sillä ennen ohjelmaperustaista kehittämistä maaseutupolitiikka oli pitkään maatalouspolitiikan synonyymi, eikä kaupunkipolitiikkaa ollut ainakaan julkilausuttuna olemassa. Tutkimus on kuitenkin noussut nopeasti useiden tutkimusyksikköjen ohjelmaan.

Miten kylätoiminta voi EU-Suomessa?

Nykytuotoinen kylätoiminta käynnistyi 1970-luvun alussa. Kylätoimikuntien määrä kasvoi nopeasti 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla. Toimikuntia perustettiin erityisesti alueille, joita työttömyys ja maaltapako olivat kovimmin koetelleet. Tärkeänä pidettiin varsinkin palveluiden säilyttämistä. 1980-luvulla kylätoiminta vakiintui ja alkoi järjestäytyä maakunnallisiksi verkostoiksi.

Viime vuosina kylätoiminnan taloudellinen perusta on laajentunut huomattavasti EU:n ohjelmien ja kansallisen maaseutuohjelman ansiosta. Muuttunut tilanne edellytti uusia toimintatapoja, mikä on muuttanut kylätoimintaa ammattimaisempaan suuntaan. Paikalliset kehittäjäryhmät ovat totuttautuneet muutoksiin. Kylätoimikunnat alkoivat rakentaa yrittäjien ja muiden paikallisten yhteisöjen rinnalle uusia paikallisia kumppanuuksia. Toimintaan sitoutuneet ovat rakentaneet sosiaalista perustaa paikalliselle aloitteellisuudelle. (Hyyryläinen 1999)

Alue-, kaupunki- ja maaseutupolitiikka voidaan sijoittaa myös osaksi laajempaa suomalaisen alue- ja yhdyskuntasuunnittelun tutkimusta, johon edellä mainittujen lisäksi kuuluu myös eri aluetasojen (yhdyskunta-)suunnittelun tutkimus. Tämän alueellisen suunnittelun kentän voidaan Suomessa ajatella koostuvan kolmesta osasta: aluepoliittisesta suunnittelusta (sisältäen kaupunki- ja maaseutupolitiikan), maankäytön suunnittelusta ja ympäristösuunnittelusta.

Varsinaisen akateemisen aluekehitystutkimuksen lisäksi arvioiva tutkimus käsittää myös suuren määrän selvitysluonteista tutkimusta, joka liittyi aiemmin mm. julkisen sektorin hajasijoittamispolitiikan ja yritystukien arviointiin, nykyään lähinnä ohjelmaperusteisen alueiden kehittämisen arviointiin. Vastaavasti voidaan mainita (alueellisten) vaikutusten arvioinnit, joita erilaisten hankkeiden (esim. Helsinki–Lahti-oikoradan suunnittelu) yhteydessä on teetetty. Selvitysluonteiseen tutkimukseen voidaan lukea kuuluvaksi myös EU:n Suomessa toteutettavien alue- ja rakennepoliittisten ohjelmien arviointitoiminta, joka tapahtuu pitkälti EU:n komission

määrittelemis arviointikriteerein. Näissä selvityksissä keskitytään ohjelmien yleiseen relevanssiin, ohjelmaprosessien toimivuuteen, tavoitteiden ja strategioiden ”osuvuuteen”, tuotoksiin, tuloksiin ja vaikutuksiin. Arvioinnit suoritetaan etukäteis-, väli- ja loppuarvioina, riippuen ohjelmakauden vaiheesta. Kustakin ohjelmasta vastaavat kotimaiset ministeriöt antavat arviointitehtävät kilpailuttamisen kautta toimeksiantoina ulkopuolisille, ohjelmista riippumattomille arvioitsijoille. Suomessa näitä arviointitehtäviä ovat suorittaneet lähinnä yliopistojen, korkeakoulujen ja alan tutkimuslaitosten yhteiset arviointikonsortiot.

Palveleva tutkimus

Aluekehitystyötä palveleva tutkimus on soveltavaa, osittain selvitysluonteista tutkimusta, jolla pyritään monipuolistamaan kehitystyön keinovalikoimaa. Tällaista tutkimusta on tehty esimerkiksi kumppanuusperiaatteen soveltamisesta alueiden kehittämisessä. Toisaalta aluekehitystyötä palvelevaan tutkimukseen kuuluvat myös ne paikallisten ja maakunnallisten toimijoiden kanssa tehdyt hyvinkin konkreettiset toimintaohjelmat, jotka voivat liittyä esimerkiksi kaupunkiseudun innovaatiojärjestelmän kehittämistarpeisiin.

Maaseutupolitiikan keinovalikoiman kehittämisestä saa yleiskuvan tutustumalla hallinnonalojen yhteistyössä perustetun maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän alla toimiviin teemaryhmiin. Myös tutkimuskenttä seuraa osin tätä teemoittelua.

Maaseutumatkailu	Ruoka-Suomi
LEADER-ohjelma	Puu-Suomi
Seudullinen kehittäminen	Syrjäinen maaseutu
Maaseudun naiset	Luontoyrittäminen
Etätyö	Kaupungin ja maaseudun
Luonnontuoteala	vuorovaikutus

Vastaavasti kaupunkipolitiikkaa tukevaa tutkimusta kuvaa Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän aloitteesta tehty tutkimus, joka käsittää sekä yleisen kaupunkitietouden lisäämistä, että varsinaista kaupunkitutkimusta. Tähän kuuluu muun muassa kaupunkien ja kaupunkiseutujen kehittämistä ja muutosta kuvaavien kaupunki-indikaattoreiden kehittäminen ja tietojärjestelmän rakentaminen.

Maakunnan ja seutukunnan tason kehittämistyötä tuetaan monenlaisin tutkimuksin ja selvityksin. Erityisesti yliopistojen erillisyyksiköt esimerkiksi Seinäjoella, Mikkelissä ja Kajaaniassa ovat toteuttaneet projekteja yhteistyössä muiden paikallisten toimijoiden kanssa.

Mikä seutuyhteistyössä on niin vaikeata?

Vapaaehtoinen seutuyhteistyö on suhteellisen uusi asia. Se on kymmenen viime vuoden aikana koko ajan voimistunut ja saanut tiiviimpiä muotoja. Tutkijoiden käsitysten mukaan seutuyhteistyö on luontevimmin verkostomaista toimintaa, jossa kunnat muodostavat entistä selvemmin vain yhden osan laajaa verkostoa. Kehittäjäverkoston syntyminen edellyttää keskinäisen riippuvuuden oivaltamista. Toimiva verkosto tarvitsee erilaisten seudulliseen kehitykseen vaikuttavien organisaatioiden välistä tiivistä ja laadukasta yhteistyötä, jotta sen olisi mahdollista tukea uuden tiedon luomista, oppimista ja innovaatioiden syntymistä. Tutkimuksin havaitut ns. yhteistyön pullonkaulat liittyvät usein muustakin inhimillisestä kanssakäymisestä tuttuihin vaikeuksiin, joita ovat yhteensopimattomuus, eristäytyminen, informaation panttaaminen, luottamuspula ja kurittomuus. Joskus organisaatiot eivät sitoudu verkoston yhteisiin tavoitteisiin riittävästi eivätkä osoita siihen resursseja. Usein verkoston työnjako jää selkiintymättömäksi eikä yhteistyötä jäsentäviä keskustelufoorumeita järjestetä riittävästi (Sotarauta & Linnamaa 1999).

Tutkimustyö alueiden kehittymisen ja kehittämisen tukijana

Aluekehitystutkimus oli keskeisessä roolissa suomalaista aluepolitiikkaa käynnistettäessä. Pentti Yli-Jokipi (1997) on kuvannut näitä vaiheita artikkelissaan, josta tässä seuraa lyhennelmä.

Vuonna 1956 perustetussa Valtakunnansuunnittelutoimistossa laadittiin Kai Palmgrenin tutkimuksen perusteella lainsäädännön tarpeisiin ensimmäinen kehitysalueiden raja. Lauri Hautamäki, Seppo Siirilä ja Reijo Ylönen laativat 1960-luvun lopulla Valtioneuvoston kanslian toimeksiannosta tutkimusraportin kasvukeskuspolitiikan perusteiksi Suomessa. Samaan aikaan kehitysaluevyöhykkeiden rajaukset tarkistettiin Hautamäen tutkimuksen perusteella. 1970-luvun jälkipuoliskolla tehtiin taas valtiovallan toimeksiannosta laaja elinolojen ja hyvinvoinnin alueellisia piirteitä koskeva tutkimus. 1980-luvulla aluekehitystä koskeva tutkimus pohjautui erityisesti hyvinvointiteoriaan. Myös keskuksien ja periferian välinen ulottuvuus näyttäytyi keskeisenä. Vuosikymmenen loppupuolella tutkimuksessa nostettiin esiin myös uudentyyppisiä aluekehitysongelmia, esimerkiksi kaupunkialueiden kasvanut turvattomuus. Yli-Jokipiin mukaan 1990-luvulla tapahtuneet muutokset suomalaisessa aluepolitiikassa ovat kuitenkin paljolti toteutettu ilman suomalaisen tutkimuksen tukea, paljolti Euroopan unionin säännösten ehtoilla.

Nykyään aluekehityksen kannalta relevantista tutkimuksesta merkittävä osa tulee katettua suoraan kysynnän kautta, erilaisten toimijoiden esittämien toivomusten ja suorien tilausten välityksellä. Tämän ”sosiaalisen tilauksen” lisäksi tutkijakunnan on pystyttävä huolehtimaan laadukkaasta tarjonnasta. Tutkijoiden on kysyttävä myös kysymyksiä, joita muut eivät tule kysyneeksi.

Kysynnän ja tarjonnan tasapaino on erityisen ajankohtainen nykytilanteessa, jossa aluekehitystutkimukselta kaivataan vastauksia Suomen osa-alueiden tulevaisuutta koskeviin kysymyksiin. Tutkijoita työllistävät erilaiset alueiden kehittämistä arvioivat ja palvelevat selvitykset ja tutkimuskenttä on jossain määrin jumittunut olemassaolevan optimointiin. Vaarana on, että uudet avaukset jäävät tekemättä.

Uusia avauksia kaivattaisiin esimerkiksi seuraavissa kysymyksissä:

- alueellinen innovatiivisuus,
- osaaminen ja
- oppiminen.

Alueellisessa kehittämisessä korostetaan nykyään alueellisten toimijoiden oma-aloitteisuutta ja omaehtoisuutta. Ylhäältäpäin tapahtuva resurssien tasainen jakaminen on väistymässä, ja tilalle on nousemassa kehittäminen, jossa pyritään resurssien luomiseen. Alueiden kannalta on noussut avainasemaan, miten alueen voimavarat saadaan esiin ja miten ne valjastetaan. Kehittämispolitiikan kannalta on kyse alueellisten innovaatiojärjestelmien kehittämisestä kokonaisuutena. Tarkoitus ei ole matkia muiden alueiden toimia, vaan luoda sellaiset edellytykset, joiden avulla aluetaloudet sopeutuvat muutoksiin (kansainvälisessä) toimintaympäristössään. Avainsanoja ovat sopeutumiskyky, oppiminen ja verkostoituminen. Aiheesta on tehty paljon kansainvälistä tutkimusta, mutta suomalaisten sovellusten työstäminen on jäänyt vähälle.

Edellytysten luomista voidaan tarkastella muun muassa käyttämällä ajatuskehikkoa, joka perustuu paikallistalouksien vakiintuneita institutionaalisia ominaisuuksia hahmottelevaan käsitteeseen ”institutionalisesta tiheydestä” (institutional thickness). Tiheys riippuu toimijoista, toimijoiden välisistä suhteista ja verkostoista ja niissä vakiintuneiden käytäntöjen muotoutumisesta – yhteisen tietoisuuden paikantumisesta (Amin & Thrift 1995). Perustana on siis hyvinkin erilaisten instituutioiden ja yhteisöjen yhteisvaikutus ja sen pohjalta muodostuva yhteinen tahto.

Toinen tapa lähestyä samaa asiaa on alueellisen kapasiteetin rakentaminen (capacity-building), jolla tarkoitetaan kapasiteetin tietoista rakentamista, jonka tuloksena saavutetaan eräänlaista

seudullista pääomaa (institutional capital), kollektiivisia hyödykkeitä. Kyse ei ole niinkään tuoteinnovaatioista vaan prosessi-innovaatioista. Ei-muodollisen ja ns. hiljaisen tiedon (tacit knowledge) merkitys korostuu.

Suomen suhde eurooppalaiseen aluekehitykseen

Suomalaisen aluekehityksen piirteet eivät aukea tarkastelijalle pelkästään suomalaista kehitystä tarkastelemalla. Muiden maiden, varsinkin toisten EU-maiden aluekehitykseen tulisi perehtyä myös Suomessa. Tämä osaltaan auttaisi ennakoimaan muutospaineita kotimaassamme, josta kansainvälisesti merkittävät muutoksen tuulet harvemmin lähtevät liikkeelle. Tällaiseen tutkimukseen tarjoutuu mahdollisuus muun muassa eurooppalaisen aluesuunnitteluyhteistyön puitteissa.

Eurooppalainen alueellisen suunnittelun ja kehittämisen yhteistyö on edennyt verkkaisesti mutta varmasti. Yhteisistä periaatteista on sovittu ESDP-asiakirjassa ja erillinen toteuttamisohjelma on laadittu. Toteuttamista tukemaan on valjastettu myös tutkimuslaitosten verkosto, jonka tehtäviä ovat ensi vaiheessa olleet alueellisen kuvausjärjestelmän kehittäminen ja kaupungin ja maaseudun kumppanuuden strateginen tutkiminen. Ensimmäisten kokemusten perusteella on selvää, että tutkimusyhteistyön tapa lähestyä alueellisia kysymyksiä painottuu keski-eurooppalaisittain esimerkiksi suhteuttamalla kehitystä absoluuttisiin väestömääriin. Suomen ja muiden Pohjoismaiden kannalta tilanne ei ole ongelmaton, sillä kehitteillä olevaa kuvausjärjestelmää voidaan tulevaisuudessa käyttää myös politiikkojen kohdentamiseen. Jatko-yhteistyötä varten on kehitettävä suomalaista tutkimusotetta tämän EU-yhteistyön tarpeisiin. Tätä kysymystä esitellään tarkemmin luvussa 2.

Suomen väestön vanheneminen

Väestörakenteen vanhenemisesta on jo saatavilla tilasto- ja väestötieteellisiä ennusteita ja niitä kehitetään edelleen eteenpäin. Aluekehityksen näkökulmasta kaivattaisiin monitieteistä otetta väestörakenteen vanhenemisen alueellisten vaikutusten ennakoimisessa, sillä väestörakenteen vanhentuminen etenee eri nopeuksilla eri osissa Suomea.

Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus

Tilanteessa, jossa toistellaan tarvetta päästä eroon kaupunki- ja maaseutualueiden vastakkainasettelusta, tarvitaan kehyksiä keskustelun jäsentämiseksi ja aluepolitiikan keinovalikoiman kehittämiseksi. Vuorovaikutusteema voi toimia tällaisena kehyksenä. Sen avulla voi hahmottaa myös ”kaupungittomien” seutukuntien tulevaisuudennäkymiä. Tällaiset seutukunnat, joiden suurin keskus on pienehkö kirkonkylä, kattavat suuren osan Suomea, eivätkä ne useinkaan pääse osalliseksi kaupunkien myönteisistä heijastusvaikutuksista.

Kulttuuri voimavarana

Kulttuuri laajasti ymmärrettynä on aluekehitystutkimuksessa laiminlyöty tutkimusaihe ja alueellisessa kehittämisessä liian vähän käytetty mahdollisuus, vaikka paikalliset ympäristöarvot muuttuvat yhä tärkeämmäksi kilpailuvaltiksi suhteellisena sijaintietuna.

- Eurooppalaista aluekehitysyhteistyötä ohjaavat asiakirjat painottavat kulttuurimaisemien ja rakennusperinteen luovaa hyödyntämistä suojelun keinona (ks. luku 3). Aluekehitystyössä tulisi hyödyntää historiallisia aluekokonaisuuksia yksittäisten suojelukohteiden sijasta. Nykyajan matkailija hakee ”kokonaiselämyksiä”.

- Kulttuurihistorialliset arvot tulisi integroida yleispiirteiseen maankäytön suunnitteluun. Tästä on erityinen kehoitus EU-maiden yhteistyönä laaditussa aluekehitysyhteistyötä koskevassa asiakirjassa (luku 3), ESDP:ssä.
- Kulttuuriverkostoja sekä alueellisen kulttuurin ja nykyisen ohjelmaperustaisen aluepolitiikan yhtymäkohtia pohditaan tarkemmin luvussa 6.

Kansallisen aluepolitiikan tulevaisuus

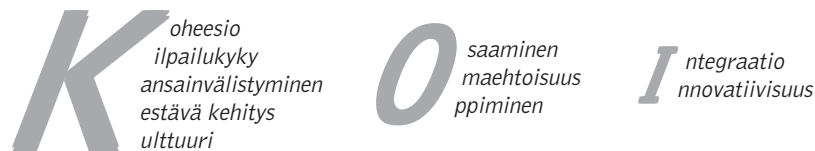
Mitä aluepolitiikan muuttuminen alueelliseksi kehittämissä politiikaksi tarkoittaa? Mitä on tapahtunut (EU-vetoisuus vs. paikallisen tason voima) ja mitkä ovat muutoksen tuomat rajoitukset? Mikä on puhtaasti kansallisista tavoitteista lähtevän aluepolitiikan asema tulevaisuudessa? Tähän liittyviä kysymyksiä sivutaan luvuissa 4 ja 5.

Aluepolitiikan vaikutusten seuranta- ja arviointimenetelmien kehittäminen

Aluepoliittisten toimenpiteiden ja vaikutusten mittaaminen on osoittautunut vaikeaksi tehtäväksi. Suurin ongelma on erottaa aluepoliittisten toimenpiteiden osuus tapahtuneeseen alueelliseen kehittämiseen muiden poliittisten toimenpiteiden ja muiden toimintaympäristön muutosten aikaansaamista muutoksista. Aluekehitystutkijoilta odotetaan näiden menetelmien kehittämistä nykyisestään.

Tutkimustyön keskeisiä haasteita

Jos aluekehitystutkimuksen keskeisimmät haasteet koottaisiin iskusanoiksi, kokoelma voisi näyttää esimerkiksi seuraavalta:

K-iskusanojen voidaan nähdä kuvaavan aluekehityksen eri ulottuvuuksia. Kilpailukyky liittyy taloudelliseen kehitykseen ja koheesio sosiaaliseen tasa-arvoisuuteen. Kestävä kehitys on laajasti määriteltynä koko aluekehitystyön keskeinen vaatimus, mutta sitä käytetään usein myös korostamaan kehityksen ympäristövaikutuksia. Samaan tapaan kansainvälistyminen voidaan nähdä laajasti yhteiskunnallisena taustavoimana tai pelkistää se kansainvälisten (taloudellisten) kilpailuasemien tarkasteluksi. Kulttuurinkin haaste on kaksitasoinen – toisaalta on kyse kansainvälistymisestä ja uusista toimintakulttuureista, toisaalta kulttuurista alueiden omaehtoisuuden potentiaalina. O- ja I-iskusanat kuvaavat lähinnä alueellisten toimijoiden keskeisiä haasteita ja liittyvät alueen voimavarojen kokoamiseen, ns. seutupääomaan, kuten tutkimustarpeiden eritellyn yhteydessä kuvailtiin.

2 Tavoitteellinen aluekehitys Euroopan Unionin piirissä

EU:n jäsenvaltioiden yhteistyönä on valmistunut kannanotto (ns. ESDP) siitä, miten unionin aluetta tulisi kehittää. On myös käynnistetty keskitetysti johdettua aluetutkimustoimintaa (ns. ESPON), johon kaikki jäsenvaltiot ovat osallistuneet ja jonka seurauksena ensimmäinen laaja tutkimusohjelma (SPESP) on valmistunut.

Tarkoituksena on, että jäsenvaltiot ottavat unionin yleiset tavoitteet huomioon alueellisessa kehitystyössä ja suunnittelussa kansallisella, maakunta- ja paikallistasolla. Vaikka yhteistyön tulokset eivät sinänsä sido jäsenvaltiota, ovat nämä kuitenkin sitoutuneet määrättyihin tavoitteisiin osallistumalla yhteistyöhön ja siihen liittyvään päätöksentekoon.

Suomen julkisen hallinnon eri tahojen on syytä huolellisesti tutustua olemassa olevaan eurooppalaiseen aineistoon. Ensinnäkin tulee varmistaa, etteivät eurooppalaiset yleistavoitteet ole ristiriidassa niiden tavoitteiden kanssa, joihin Suomi on jo kansallisella tasolla (esimerkiksi uuden rakennuslain muodossa) sitoutunut. Toiseksi yleistavoitteita on jo konkretisoitu varsin pitkälle eurooppalaisissa asiakirjoissa, ja kansainvälisessä vertailussa Suomen on havaittu olevan joissakin asioissa jälkijunassa, varsinkin koskien tiettyjä ympäristökysymyksiä kuten kulttuuri- maisemaa. Kolmanneksi aktiivinen suhtautuminen eurooppalaiseen yhteistyöhön tarjoaa Suomelle mahdollisuuden tuoda esiin maamme erityisoloja jo asioiden valmisteluvaiheessa. Mainittakoon tässä erityisesti alueellista kehitystä ja suunnittelua koskeva tutkimustoiminta, jossa EU:n komission aktiivisuus on huomattavasti lisääntynyt viime vuosina. Kokemukset osoittavat, että keski- ja eteläeurooppalaisten tutkijoiden problematisoinnit, hypoteesit, metodit ja teoriat eivät välttämättä lainkaan sovellu pohjoisten, harvaanasuttujen seutujen tutkimiseen.

Seuraavassa esitellään lyhyesti ESDP-asiakirjan ja SPESP-tutkimusohjelman sisältöä ja lopuksi pohditaan niiden merkitystä Suomen kannalta.

Aluepoliittiset tavoitteet ja tutkimus EU:ssa

Toukokuussa vuonna 1999 hyväksyttiin ESDP-dokumentti (European Spatial Development Perspective) kymmenkunta vuotta kestäneen, jäsenvaltioiden yhteistyönä suoritetun valmistelun jälkeen. Asiakirja ei ole Eurooppaa käsittävä fyysinen suunnitelma, vaan ns. policy-kannanotto, jossa pohditaan maanosan alueellista kehitystä koskevia tavoitteita ja niiden toteutusta. Alueellinen ulottuvuus nähdään erityyppisten sektoroitujen hallintojen integroivana voimana. ESDP perustuu logiikkaan, jonka mukaan voidaan asteittain siirtyä hyvin yleisistä, koko unionia

käsittelevistä tavoitteista, yhä konkreettisempiin tavoitteisiin. Asiakirjan perusteella voidaan erottaa kolme tasoa: perustavoitteet (*fundamental aims*), kehityspoliittiset tehtävät (*policy guidelines*) ja suuntaviivat (*policy options*).

1. EU:n alueellista kehitystä koskevat perustavoitteet on kiteytetty kolmeen kohtaan: (1) *taloudellinen ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus*, (2) *luonnollisten elinedellytysten ja kulttuuriperinnön säilyttäminen sekä* (3) *Euroopan alueen tasapainoisempi kilpailukyky*.
2. Nämä yleistavoitteet on konkretisoitu aluesuunnittelu- ja aluekehityspoliittisiksi tehtäviksi: (1) *tasapainoisen ja monikeskuksisen kaupunkijärjestelmän luominen sekä kaupungin ja maaseudun välisen suhteen uudistaminen*, (2) *infrastruktuurin ja tiedon yhdenmukaisen saatavuuden varmistaminen*, (3) *kestävä kehitys, luonnon ja kulttuuriperinnön järkevä hoito sekä suojeleminen*.
3. Aluepoliittiset tehtävät on vuorostaan konkretisoitu 60 suuntaviivaksi, joiden perimmäisenä tavoitteena on unionin alueen kaikkien osien avaaminen kehitykselle. Näistä 60 suuntaviivasta kaksi kolmasosaa käsittää kaupunkijärjestelmän, kaupungin ja maaseudun kumppanuuden kehittämistä sekä infrastruktuurin ja tiedon yhdenmukaista saatavuutta. Yksi kolmasosa suuntaviivoista käsittää ympäristökysymyksiä. Vain yksi suuntaviiva ottaa suoraan kantaa sosiaalisen integraation kysymykseen. Siihen nähden, että EU:n tavoitteena on kehittyä talousunionista ympäristöunioniksi ja myöhemmin sosiaaliunioniksi, EU tuntuu vielä olevan yhdentymisen ensimmäisessä vaiheessa.

ESDP:n jatkotyönä on jäsenmaiden ja komission yhteistyönä toteutettu tutkimusohjelma (SPESP), jonka teemoina ovat kaupungin ja maaseudun välinen kumppanuus, kriteerit ja indikaattorit alueiden erottelua varten sekä aluepolitiikan havainnollistamistekniikoiden kehittäminen.

Kaupungin ja maaseudun välinen kumppanuus

Kaupungin ja maaseudun kumppanuusidean taustalla on ajatus, että vastakkainasettelu on aikansa elänyt ja että molemminpuolinen hyöty voidaan saavuttaa kumppanuusideaa soveltaen. Aidon kumppanuuden edellytyksenä pidetään tasavertaisuutta ja riippumattomuutta osapuolten välillä, osallistumisen vapaaehtoisuutta, eri hallinnollisten olosuhteiden ottamista huomioon, sekä yhteistä vastuuta ja hyötyä.

EU:n puitteissa on viime vuosina tehty paljon työtä kaupunkipolitiikan muotoilemiseksi. Maaseutupolitiikka on perinteellisesti tarkoittanut maatalouspolitiikkaa, mutta 1990-luvulla aihepiiriä on laajennettu koskemaan maaseudun yritystoimintaa ja osaamista, koulutusta, ympäristökysymyksiä ja kulttuuriperinnön suojelua sekä paikalliskulttuurin tukemista. Kuitenkin kaupungin ja maaseudun välisen kumppanuuden ideaa on muotoiltu vasta ESDP:ssä ja SPESP:n lähtökohdissa.

SPESP-tutkimusohjelman lähtökohdat kaupungin ja maaseudun kumppanuuden suhteen olivat seuraavat:

- EU:n alueen analysointi kaupunkimaisten ja muiden alueiden tunnusomaisista piirteistä (typologioista) käsin,
- kaupunkijärjestelmän ja maaseudun toimintojen vuorovaikutus ja kehitys,
- olemassa olevien kumppanuuksien arviointi (toimialat, osapuolet, saavutukset, kulut ja hyödyt, organisointi ja hallinta), sekä
- ehdotusten laatiminen kaupungin ja maaseudun kumppanuuden vahvistamiseksi ottaen huomioon EU:n alueen, valtioiden ja seutujen vaihtelevia tilanteita.

Käyttäen kriteerisarjaa (kaupungistumisaste, maaseutuväestön alueellinen tiheys, yhdyskuntarakenteen kokoerot, keskimääräinen etäisyys yhdyskuntaan väestömäärän mukaan painotettuna, suurimman kaupungin ominaispaino väestömäärän mukaan ja keskuksen koko väestömäärän mukaan) Euroopan alue on luokiteltu kuuteen ryhmään: (1) Suurten metropolien dominoivat seudut. (2) Hajakeskitetyt seudut (joissa vallitsee korkea väestötiheys sekä taajamien että maaseudun osalta). (3) Hajakeskitetyt seudut (joille on tunnusomasta taajamien korkea väestötiheys). (4) Metropolien vaikutusvyöhykkeellä sijaitsevat maaseutualueet. (5) Maaseutuvoittoiset alueet (joille on tunnusomaista pienten ja keskisuurten kaupunkien verkosto). (6) Syrjäinen maaseutu.

Lienee selvää, että suurin osa Suomen aluetta voidaan lukea kategoriaan 6 ja 5. Kategoriaan 4 kuuluvat alueet ovat lähinnä Keski-Uusimaata.

Tutkimusohjelmassa on tehty käsitteellinen ero kaupungin ja maaseudun välisen suhteen ja kumppanuuden välillä. Kaupungin ja maaseudun suhdetta on tarkasteltu seuraavasti:

1. Koti-työpaikka suhteina: Tilastollisesti tämä suhde vastaa työssäkäyntialueita.
2. Keskuspaikkasuhteena: Tällä tarkoitetaan keskuspaikan ja ympäröivän maaseudun suhdetta palveluiden osalta.
3. Maaseudulla ja kaupungissa toimivien yritysten suhteina.
4. Metropolialueiden ja maaseutualueiden keskusten välisinä suhteina.
5. Maaseutualueet kaupunkilaisten kulutuksen kohteina.
6. Maaseutualueet taajamien avoimena tilana: Tällä asialla tarkoitetaan taajamien laajentumista koskevia rajoituksia ja avoimen maiseman säilyttämistä.
7. Maaseutualueet infrastruktuurin kantajina: Maaseutua risteilevät erityyppiset tekniset verkostot ja yhteydet, jotka ennen kaikkea palvelevat väestökeskittymiä.
8. Maaseutu taajamien luonnonressurssina: Esimerkkinä voisi mainita maaseutu vedenotto- paikkana tai kaatopaikkana.

ESDP-dokumentissa on kolme suuntaviivaa, joiden tarkoituksena on vahvistaa kaupungin ja maaseudun kumppanuutta. Ne ovat: peruspalveluiden ja kuljetuksen ylläpitäminen pienissä ja keskisuurissa maaseutukaupungeissa, kaupunkien ja maaseudun yhteistoiminnan tukeminen työssäkäyntialueiden vahvistamiseksi sekä suuria kaupunkeja ympäröivän maaseudun integroiminen urbaanistrategioihin maankäytön tehostamiseksi ja elinympäristön parantamiseksi.

Yleisesti ottaen kaupungin ja maaseudun kumppanuuden tähtäimessä on ratkaista tiettyjä ongelmia ja ristiriitoja. Ongelmia aiheuttaa usein paikallisviranomaisten keskuudessa vallitseva kilpailu investoinneista, mikä usein johtaa infrastruktuuri-investointien kaksinkertaistumiseen. Hallinnon sektorijako puolestaan vaikeuttaa ongelmien ja kehitystoimien integroivaa käsittelyä, mikä on vastoin kestävä kehityksen periaatteita. Lisäksi ratkaisukeinoja kaipaavat ympäristöongelmat ja maaseudun voimavarojen riittämätön hyödyntäminen.

SPESP-tutkimusohjelman loppuraportissa keskustellaan melko laajasti erilaisista esimerkeistä kaupungin ja maaseudun ristiriidan ylittämiseksi. Nämä esimerkit on valittu eri puolilta Eurooppaa siten, että ne edustavat eri aluetypologioita yllä esitetyn 6-jaon mukaan (syrjäinen maaseutu, maaseutuvoittoiset alueet jne.).

Kriteerit alueiden luokittelemisen perustana

ESDP-prosessin yhteydessä on käynyt selväksi, että tulee kehittää analyysimalli, jonka perusteella unionin aluetta voidaan luonnehtia seututasolla. Tämä luokittelumalli pohjautuu seitsemään kriteeriryhmään: maantieteellinen asema (*geographical position*), tilallinen integraatio (*spatial integration*), taloudellinen vahvuus (*economic strength*), luontoresurssit (*natural assets*), kulttuuri-

resurssit (*cultural assets*), maankäytöstä aiheutuvat paineet (*land-use pressure*) sekä sosiaalinen integraatio (*social integration*).

SPESP-tutkimusohjelmassa on jokaisen kriteerin kohdalla kehitetty sarja indikaattoreita, joiden tarkoituksena on tuottaa EU:n aluetta koskeva luokittelujärjestelmä. Talous- ja liikenne-asioista tuntuu löytyvän asianmukaista tilastoaineistoa. Ympäristökysymyksistä asianmukaisen aineiston puuttuminen on ilmeistä. Sosiaalisen integraation kohdalla näyttää kokonaan puuttuvan sellainen tilastoaineisto, joka olisi käyttökelpoinen EU:n tasolla.

SPESP:n yhteydessä kävi ilmi myös, että eri kriteerien teoreettiset lähtökohdat ovat vielä ratkaisematta, jolloin niiden operationalisointi indikaattorijärjestelmäksi on lähes mahdotonta. Vaikka johtopäätökset tästä työstä ovat vielä sängen keskeneräiset on kuitenkin ilmeistä, että keskus-periferia jako EU:n alueen piirissä on varsin voimakas.

Aluepoliittiset tavoitteet ja tutkimus Suomen kannalta

Suomen kannalta sekä ESDP:n perustavoitteet että aluepoliittiset tehtävät ja suuntaviivat ovat merkityksellisiä. Pyrkimykset monikeskukseeseen kaupunkijärjestelmään sekä infrastruktuurin ja tiedon yhdenmukaiseen saatavuuteen ovat luonnollisesti rohkaiseva viesti maalle, joka sijaitsee EU:n alueen ääreläidalla. Suomen kannalta on tärkeätä, että tavoitteiden toteuttamiseksi ryhdytään sellaisiin tutkimus- ja kehittämistoimiin sekä todellisiin investointitoimiin, jotka todella merkitsevät koko EU:n alueen tasapuolista kehittämistä.

Eräiltä osin ESDP:n muotoilemat tavoitteet ovat vaativia Suomen kannalta. Kenties merkittävin avaus – asia jossa Suomi kansainvälisesti katsottuna on jälkijunassa – koskee kulttuurimaisemien suojelua luovan kehittämisen avulla. Meillä laajojen historiallisten kohteiden ja maisemakokonaisuuksien arvon ymmärtäminen on sängen kehittymätöntä, varsinkin ajatellen niiden taloudellista potentiaalia. Nykyisen kansainvälisen keskustelun perusteella kulttuuriperinnön taloudellinen hyödyntäminen on tärkeimpiä tapoja (ja pidemmän päälle ehkä ainoa tapa) suojella laajoja maisemakokonaisuuksia.

Meillä mielletään nämä asiat suojelukysymyksinä. ESDP:n ja SPESP:n lähtökohdat ovat toiset. Sekä luonto että kulttuurimaisema ja -perintö nähdään osana kansallisarallisuutta, jota voidaan ja myös jota pitäisi käyttää hyödyksi alueellisessa kehityksessä. Eurooppalaisissa asiakirjoissa todetaan myös, että ensimmäinen edellytys tämän varallisuuden hyödyntämiseksi on resurssien kirjaaminen. Sekä dokumentoinnin että lainsäädännön ja hallintoresurssien osalta Suomi on todellinen kehitysmaa. Muiden pohjoismaiden panokset tällä alalla ovat moninkertaiset verrattuna Suomessa käytettyihin resursseihin. Meillä asiantuntijoista on huutava pula, jos haluamme edes jossain määrin vastata ESDP:n suuntaviivoihin (ks. ESDP s. 34–35):

- ”Kulttuurihistoriallisesti, maisemallisesti ja ekologisesti merkittävien kulttuurimaisemien suojeleminen ja luova kehittäminen.
- Kulttuurimaisemien arvon vaaliminen yhteensovitetun aluesuunnittelu- ja aluekehitysstrategioiden avulla.
- Maisemiin vaikuttavien kehittämistoimenpiteiden koordinoinnin parantaminen. Ihmisen toiminnan vuoksi vahingoittuneiden maisemien luova ennallistaminen mukaan lukien toimenpiteet alueiden ottamiseksi uudelleen viljelykäyttöön.
- Yhteensovitetun strategioiden kehittäminen uhanalaisen tai rappeutuvan kulttuuriperinnön suojelemiseksi. Tähän kuuluu riskitekijöiden arvioinnissa ja kriisitilanteiden hallinnassa tarvittavien menetelmien kehittäminen.
- Suojeltavien kaupunkikokonaisuuksien säilyttäminen ja luova uudistaminen.

- Nykyinen kaupunkirakentamisen sekä aluesuunnittelun ja –kehityksen ymmärtäminen osaksi tulevien sukupolvien kulttuuriperintöä.”

Vaikka Suomella ei ole tarjottavana kulttuurihistoriallisia monumentteja samassa mitassa kuin monella muulla Euroopan maalla, voimme silti hyödyntää suurta mutta unohdettua kehityspotentiaalia. Tämän asian oivaltamiseksi tarvitaan tutkimus- ja kehittämistoiminnan lisäksi asennemuutosta varsinkin ympäristöstä vastaavien virkamiesten joukossa, kansainvälisen kurssitarjonnan hyödyntämistä ja kansallisten koulutushankkeiden käynnistämistä. Vaikka nykyinen tilanne heijastaa maamme lyhyttä historiaa itsenäisenä valtiona, on silti korostettava sivistyksen merkitystä koulutuksen rinnalla.

Tärkein johtopäätös SPESP-tutkimusohjelmasta lienee se, että tapa problematisoida asioita (kaupungin ja maaseudun kumppanuus, luokittelukriteerit ja indikaattorit) näyttää liittyvän läheisesti Keski-Euroopan tiheään asutusrakenteeseen ja suureen väestömäärään. Maamme asutusrakenne (ja siitä seurauksena maamme kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutus) poikkeaa monessa kohdin muusta Euroopasta. Siksi olisi ensiarvoisen tärkeätä, että tutkimusohjelman lähtökohtia ja tuloksia voitaisiin analysoida maamme erityisolaja ajatellen tarkemmin, koska kyseistä aihepiiriä on tarkoitus joka tapauksessa jatkaa EU:n piirissä. Mikäli maamme alueellista kehityspotentiaalia halutaan analysoida tulisi kehittää nykyisiä huomattavasti terävämpiä analyysivälineitä. Mainittakoon tästä esimerkkinä, että väestömääriin ja alueelliseen kansantuotteeseen perustuvissa kuvauksissa Suomen kaikki alueet (Helsingin seutua lukuun ottamatta) näyttäytyvät periferisiltä ja merkityksettömiltä vara-alueilta.

Mittakaavaeroista johtuen Suomea koskevat kuvaukset EU:n tasolla jäävät helposti vaille erittelyä. Kehittämällä EU:n tutkimusyhteistyönä syntyneitä teemoja kansalliselta pohjalta voimme uskottavammin tuoda esille Suomen erityisolaja ja saada niille jatkossa kansainvälistä ymmärrystä.

3 Suomalainen aluepolitiikka

Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheet

Ennen kuin seuraavilla sivuilla esitellään suomalaisen aluepolitiikan nykykäytäntö, oheisessa kaaviossa on kuvattu suomalaisen aluepolitiikan historiaa. Vaiheiden kolmijako on Vartiaisen (1998) laatima, mutta muunkinlaisia jaotuksia on esitetty esimerkiksi lainsäädäntöä tarkemmin jaksottaen (Viiri 1997) tai erilaisia malleja apuna käyttäen (Valtioneuvosto 1997).

Vaiheet	Vastuutaho	Lainsäädännön kehitys
Teollistavan kehitysaluepolitiikan vaihe 1966–1975 <ul style="list-style-type: none"> kehitysaluelait päämäärä teollinen yhteiskunta alueiden rooli: tukialueet 	1966–72: valtakunnansuunnittelutoimisto, kehitysalueiden neuvottelukunta, KTM	1966–69 Ensimmäiset kehitysaluelait
Aluepoliittisen suunnittelun vaihe 1975–1988 <ul style="list-style-type: none"> yhdentävä ja monitasoinen aluesuunnittelujärjestelmä päämäärä hyvinvointiyhteiskunta alueiden rooli: suunnittelun objekti 	1972–84 Valtioneuvoston kanslian suunnitteluosasto	1970–75 Toiset kehitysaluelait
	1975–89 Lääninhallitukset	1975–81 Laki alueellisen kehityksen edistämisestä
Ohjelmaperustainen alueellinen kehittäminen 1989– <ul style="list-style-type: none"> ongelmakeskeiset ja aluekohtaiset ohjelmat päämäärä osaamisen yhteiskunta alueiden rooli: kehittämisen subjekti 	1984– Sisäasiainministeriön aluekehitysosasto	1982–88 Laki tasapainoisen alueellisen kehityksen edistämisestä
	1989–93 Laki aluepolitiikasta	
	1994– Maakunnat (kuntayhtymät)	1994– Laki alueiden kehittämisestä
	TE-keskukset	

Kuva 1. Aluepolitiikan kehitysvaiheet Suomessa.

”Suuri aluepolitiikka” ja varsinainen aluepolitiikka

Aluepolitiikka voidaan jakaa ns. ”suureen aluepolitiikkaan” ja varsinaiseen aluepolitiikkaan (kuva 1). ”Suureen aluepolitiikkaan” kuuluvat periaatteessa kaikki julkiset tulonsiirrot alueiden välillä. Yleensä tulonsiirrot suuntautuvat kehittyneiltä alueilta vähemmän kehittyneille muun muassa kuntien valtionosuuksina, mutta ”suuren aluepolitiikan” taseeseen lasketaan myös päinvastaiset siirtymät. ”Suuren aluepolitiikan” virtojen laskentamalleja on kehitetty Etelä-Savon maakuntaliitossa (ks. Etelä-Savon maakuntaliitto 1997).

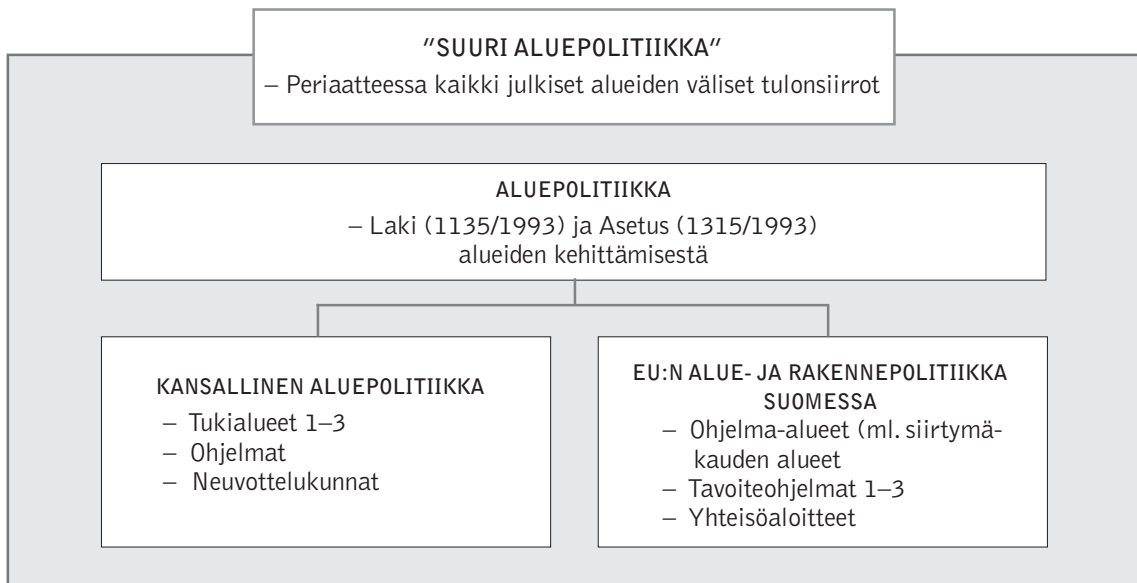
Kansallinen aluepolitiikka

Varsinaiseen aluepolitiikkaan kuuluvat sekä puhtaasti kansallinen että EU:n rakennerahastoista täydennettävä aluepolitiikka. Kansallista aluepolitiikkaa toteutetaan kolmella tukialueella ja ohjataan ohjelmin ja neuvottelukunnin. Tukialueet ovat: 1) Itä-Suomen tukialue, 2) Pohjois-Suomen ja Maanselän tukialue ja 3) Muut kriteerit täyttävät alueet (alueiden bkt. alle 75 % EU:n keskiarvosta). Tukialueille suunnataan lähinnä yritystoiminnan kansallista aluepoliittista tukea.

EU:n ohjelmaperusteinen aluepolitiikka

Kaikissa EU-maissa toteutetaan ns. ohjelmaperusteista alue- ja rakennepolitiikkaa. Alkamassa on Suomen kannalta toinen ohjelmakausi, jonka ohjelmat vuosille 2000–2006 ovat juuri valmistuneet. Ohjelmaperusteisuuteen kuuluu, että alueellisen kehittämisen suuntaviivoja linjataan useiksi vuosiksi eteenpäin ohjelma-asiakirjoin. Vaikka ohjelma-asiakirjat ovat luonteeltaan useiden toimijoiden ”aiesopimuksia”, joiden juridinen sitovuus ei ole aina kaikkien osapuolten kannalta erityisen vahva, sisältävät ne muun muassa aluepoliittisen julkisen rahoituksen raamit koko ohjelmakaudelle ja toimintalinjat sekä toimenpidekokonaisuudet, joita ohjelmalla tullaan edistämään. Ohjelmaperusteista alue- ja rakennepolitiikkaa rahoitetaan EU:n rakennerahastoin, valtion budjettivaroin, kuntien rahoituspanoksin, kansalaisjärjestöjen oman rahoituksen ja yksityisen rahoituksen kautta. Myös nykyinen kansallinen aluepolitiikka on muuttunut ohjelmaperusteiseksi ja integroitu hallinnollisesti osaksi EU:n alue- ja rakennepolitiikkaa.

Suomessa toteutettavaa EU:n alue- ja rakennepolitiikkaa toteutetaan tavoiteohjelmin ja yhteisöaloiteohjelmin. Tavoite 1-ohjelmien keskeisenä tavoitteena on uusien työpaikkojen luominen Itä- ja Pohjois-Suomeen ja alueiden bruttokansantuotteen nostaminen lähemmäs maan keskiarvoa, Tavoite 2-ohjelmilla edistetään rakenteellisista ongelmista kärsivien Länsi- ja Etelä-Suomen alueiden taloudellista ja sosiaalista uudistumista ja Tavoite 3-ohjelma on työvoima- ja koulutuspoliittinen ohjelma, jolla etsitään, kokeillaan ja tuotetaan uusia ratkaisuja sekä levitetään hyviä käytäntöjä Suomen työvoima-, koulutus- ja elinkeinopolitiikkaan. Yhteisöaloiteohjelmia ovat kansainvälinen rajaseutuyhteistyöohjelma Interreg, tasa-arvoa edistävä Equal-yhteisöaloiteohjelma, kaupunkilähiöiden kehittämisohjelma Urban ja maaseudun paikallisyhteisöjen kehittämisohjelma Leader. Kaikille ohjelmille on laadittu ohjelma-asiakirjat. Tavoite 1- ja 2-ohjelmille sekä Interreg-, Urban- ja Leader-yhteisöaloitteille on määriteltä omat ohjelma-alueet EU:n asettamin kriteerein. Tavoite 3-ohjelmaa (poislukien Tavoite 1-alueet, joihin 3-ohjelma on integroitu sisälle) ja Equal-yhteisöaloitetta toteutetaan koko maassa.

Kuva 2. Aluepolitiikan rakenne: "suuri aluepolitiikka" ja varsinainen aluepolitiikka.

Aluepolitiikan vastuunjaot

Laki alueiden kehittämisestä (1135/1993) määrittelee aluepolitiikan vastuunjaot. Lakia täydentää Asetus alueiden kehittämisestä (1315/93). Laki ja asetus eivät kata "Suurta Aluepolitiikkaa". Aluekehitysvastuu on säädetty kunnille ja valtiolle. Kunnat ovat organisoituneet maakuntien liitoiksi (19 + Ahvenanmaa), jotka toteuttavat aluekehitysvastuun edellyttämiä tehtäviä. Ne koordinoivat maakunnallisia yhteistyöryhmiä (Myr), jotka vastaavat maakunnallisten aluekehitysohjelmien laadinnasta, toteutuksesta ja seurannasta. Yhteistyöryhmissä on laaja edustus alueen elinkeinoelämästä, julkisen sektorin toimijoista, yhdistyksistä, oppilaitoksista, jne. EU:n alue- ja rakennepolitiikkaa varten maakuntien liitot ovat muodostaneet neljä allianssia. Etelä-, Länsi-, Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien liitot ryhmittäytyivät alliansseiksi luodessaan uuden 2000–2006 rakennerahastokauden tavoiteohjelmia. Tavoiteohjelmien ohjelma-asiakirjat noudattavat allianssien aluerajoja.

Valtion aluehallinnon tasolla merkittävimpiä aluekehitysvastuussa olevia organisaatioita ovat valtion työvoima- ja elinkeinokeskukset (TEK, 15 kpl.). Myös muu valtion aluehallinto (mm. YM:n alueelliset ympäristökeskukset ja lääninhallitukset) osallistuu aluepolitiikan toteuttamiseen.

Valtion keskushallinnon tasolla aluepolitiikkaa koordinoi sisäasiainministeriö. Se toimii yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. EU-ohjelmien toteutukseen osallistuvia ministeriöitä on yhteensä yhdeksän, joista sisäasiainministeriön ohella merkittävimpiä ovat kauppa- ja teollisuusministeriö, työministeriö, maa- ja metsätalousministeriö ja opetusministeriö. KTM hallinnoi yritystukia, TM työllisyystukia, MMM maaseutuelinkeinojen tukia ja OPM koulutustukia. Rakennerahastokohtaiset vastuuministeriöt ovat: sisäasiainministeriö (Euroopan aluekehitysrahasto, EAKR), työministeriö (Euroopan sosiaalirahasto, ESR) ja maa- ja metsätalousministeriö (Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston ohjausosasto, EMOTR/O sekä Euroopan kalatalousrahasto, KOR).

4 Tulkintoja: alueellinen kehittäminen 2010-luvulla

Suomen eri alueiden tasapainoisen kehittämisen mahdollisuudet ja edellytykset

Suomella on hyviä mahdollisuuksia kehittää eri alueitaan tasapainoisesti. Osaamisen taso on meillä kansainvälisestikin vertaillen vahvaa, myös kasvukeskusten ulkopuolella. Tämän ovat varmistaneet satsauksemme koululaitoksen kehittämiseen ja korkeakoulujen hajasijoittaminen. Olemme myös informaatioteknologian kärkimaita, mikä antaa meille huomattavasti laajemmat alueiden kehittämiskeinojen valikoimat kuin maille, joilla vastaavaa voimavaraa ei ole. Vahvuuksiamme ovat myös kehittynyt hallintokoneistomme ja julkisen sektorin palvelujärjestelmät, joiden kautta voidaan toteuttaa myös aluepoliittisia tavoitteita. Kehittynyt hallintojärjestelmä mahdollistaa esimerkiksi täyspainoisen EU:n rakennerahastojen hyödyntämisen, mukaan lukien kansalaisten hankeneuvonnan EU-rakennerahastohankkeiden synnyttämiseksi kasvukeskusten ulkopuolellakin. Tiedotusta ja hankeneuvontaa tukevat kehittyneet tietoverkot. Myös fyysinen perusinfrastruktuuri (tieverkot, tietoverkot, junaradat, koulut, päiväkodit, satamat, jne.) on kokonaisuutena kohtuullisessa kunnossa, myös kasvukeskusten ulkopuolisilla alueilla.

Vaikka mahdollisuuksia maan tasapainoiseen kehittämiseen onkin paljon, edellyttää se vakaata taloudellista kehitystä. Uusi 90-luvun kaltainen talouslama kiihdyttäisi todennäköisesti muuttoliikettä harvoihin kasvukeskuksiin ja kaventaisi aluepoliittisten toimenpiteiden resursseja sekä keinovalikoimaa. Myös työvoiman saatavuus niillä alueilla, jotka kasvavat voimakkaimmin, on jollain tavoin taattava ns. suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle. Orastava työvoimapula kasvukeskuksissa johtaisi todennäköisesti yksisuuntaisen muuttoliikkeen voimistumiseen. Työvoiman saatavuuteen liittyy osaltaan keskustelu ulkomaisen työvoiman maahantulon helpottamisesta.

EU:n politiikka, kansalliset tavoitteet ja alueiden omaehtoisuus

Suomessa toteutetun EU:n alue- ja rakennepolitiikan ensimmäisen ohjelmakauden kokemuksia ja tuloksia on jo kartoitettu muutamin arviointitutkimuksin (ks. esim. Aalbu et al. 1999). Arviointitutkimusten sanoma on ollut, että ohjelmakautta leimasi uuden rakennerahastotoiminnan opettelu, jolloin ohjelmien strategioita ja kehittämisen keinoja ei ehditty riittävän syvällises-

ti pohtia. EU-ohjelmien suomalaisia sovellutuksia vaivasi lievästi liika yhdenmukaisuus. Alueellisia erityispiirteitä ei saatu vietyä aluekohtaisiksi strategioiksi, vaan maakuntaliittojen johdolla kootut alueelliset kehittämissohjelmat toistivat usein samoja strategioita ja keinoja, jotka tulivat ”ylhäältä annettuina” EU:n komission ja sisäasiainministeriön maakuntien liitoille toimittaneista alueellisten kehittämissohjelmien ohjeistuksista. Maakuntien liitoilla ei yksinkertaisesti ollut riittävästi aikaa ja voimavaroja syventyä omaehtoisten aluekehitysohjelmien laadintaan, vaan ne rakensivat ohjelmat pitkälti ”mallisapluunoiden” pohjalta. Nähtäväksi jää miten juuri alkaneella uudella ohjelmakaudella onnistutaan alueellisessa omaehtoisuudessa.

Asiaan liittyy myös keskustelu kansallisen aluepolitiikan asemasta. Miten pitkälti kansallinen aluepolitiikka on järkevää integroida EU:n Suomessa harjoittamaan aluepolitiikkaan ja tarvitaanko täysin suomalaisista tavoitteista lähtevää aluepolitiikkaa koko ajan kansainvälistyvässä toimintaympäristössä? Ainakin toistaiseksi EU:n aluepoliittisiin linjauksiin kuuluu sama kansallisenkin aluepolitiikkamme päätavoite; kaikkien alueiden tasapainoinen kehittäminen, mutta esimerkiksi EU:n laajentuminen voi pakottaa komission uusiin priorisointeihin.

EU:n tai Suomen eri alueiden tasapuolinen kehittäminen ei tarkoita sitä, että samat kehittämisen strategiat, mallit ja keinot soveltuisivat sellaisinaan kaikille alueille. Strategioita ja malleja on kehitettävä alueellisten erityispiirteiden pohjalta ja konkreettiset keinot on valittava alueellisten strategioiden pohjalta. Tämä alueellisen omaehtoisuuden periaate sisältyy sekä EU:n rakennepoliittisiin linjauksiin että kansallisen aluepolitiikan linjauksiin, joten muodollisia esteitä omaehtoisuuden vahvistamiselle ei ole.

Alueellisen omaehtoisuuden periaatteen ja EU:n odottamien aktiivisten rakennemuutos-toimien välillä voidaan nähdä myös lievä ristiriita. Missä määrin rakennemuutosta ohjaavat EU:n tavoitteet ja missä määrin alueiden omaehtoiset, niiden nykyisten vahvuuksien varaan rakennetut tavoitteet?

Aluepolitiikan mallit ja strategiset valinnat

Suomessa toteutetaan nykyään alueellisen kehittämisen strategiaa, joka on yhdistelmä ns. verkostomallista ja EU:n ohjelmaperusteisesta mallista. Ajallisesti mallit eivät ole jyrkkärajaisia, joten aiempien mallienkin keinovalikoimia on yhä käytössä. Kaudella 1920–1970 painopiste oli kuitenkin teollistamispoliittisessa mallissa, kaudella 1960–1990 aluesuunnittelun mallissa ja kaudella 1970–1990 tulonsiirtomallissa (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 1997).

Teollistamispolitiikka oli sananmukaisesti teollisten tuotantolaitosten perustamista valtion varoin alueille, joille niitä ei olisi luontaisesti muuten sijoittunut. Aluesuunnittelun malli perustui alueiden käytön suunnitelmiin, joilla erilaisia toimintoja yhteensovitettiin seudullisesti ja alueellisesti. Tulonsiirtomalli perustui alueellisten toimeentuloerojen pitämiseen ”hyväksyttävissä rajoissa” tulonsiirtoin, elinkeinotuin, valtionavuin ja valtionosuusjärjestelmin. Tulonsiirtomallilla on taipumus tukea olemassa olevia rakenteita. Sillä hidastetaan, joskin pehmenetään rakennemuutoksia. Ohjelmaperusteinen malli perustuu alueiden omatoimisuuden kanavointiin yhteisten ohjelmien avulla. EU:n Suomessa toteuttama aluepolitiikka on selkeästi ohjelmaperusteista. Yksi ohjelmaperusteisen mallin kulmakivistä on paikallisten ja alueellisten toimijoiden sitouttaminen aluekehitysohjelmien tavoitteisiin myönnetyn tuen ehtona. Verkostomalliin kuuluvat spontaanit ja innovatiiviset kehityshankkeet sekä rajoittuminen aidosti alueellisiin toimenpiteisiin, jotka verkostoituvat omaehtoisesti eri sektoreilla ja eri tasolla. Verkostomalliin liittyy vahvasti informaatioteknologian hyödyntäminen yhtenä verkostoitumisen keinona.

Aluepolitiikan keinovalikoima 2010-luvulla

2010-luvun kansallisessa aluepolitiikassa tultaneen jatkamaan yhdistettyä ohjelmaperusteista ja verkostomallia. EU:n aluepolitiikka säilyy ainakin uuden rakennerahastokauden (2000–2006) ohjelmaperusteisena. Parina viime vuonna on keskusteltu myös eräänlaisen uuden tulonsiirtomallin – ns. yksilöperusteisen aluepolitiikan – käyttöönotosta. Yksilöperusteista aluepolitiikan mallia toteutetaan Norjassa, jossa muun muassa pohjoisten alueiden asukkaat saavat erilaisia yksilökohtaisia verohelpotuksia suoraan henkilöverotukseensa ja opiskelijat opintojensa päätyttyä henkilökohtaisia opintolainojaan anteeksi sitoutuessaan työskentelemään ja asumaan tietyn ajan aluepoliittisilla tukialueilla. Erona vanhempaan tulonsiirtomalliin on tukitoimien kohdistaminen suoraan yksilöille kuntien valtionosuuksien ja valtionapujen sijasta. Tämän uudenkin tulonsiirtomallin heikkoutena voidaan pitää sitä, ettei se tue aktiivisesti rakenteellisia uudistuksia, vaan tyytyy ”vain” ylläpitämään syrjäisten alueiden väestöpohjaa. EU edellyttää kaikilta tukitoimiltaan, että niillä nopeutetaan aktiivisesti rakenteellisia muutoksia. EU:n uuden ohjelmakauden 2000–2006 säädökset ja tukikriteerit on jo lyöty lukkoon, eikä niihin kuulu yksilöperusteisia tukikeinoja. Norjan mallin osittaisesta soveltamisesta kansallisessa aluepolitiikassamme on kuitenkin virinnyt keskustelu, josta voi nousta joitain uusia ideoita.

Yhdistettyyn verkosto- ja ohjelmaperusteiseen aluepolitiikan malliin sisältyy jo nyt varsin monipuolinen keinovalikoima. Varsin yleisiä, useimpia kehittämissuunnitelmia yhdistäviä, keinoja ovat:

- alueiden yritysten ja työntekijöiden osaamisen vahvistaminen hyödyntämällä alueellisia oppilaitoksia sekä alueellisen työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen parantaminen yritysten ja oppilaitosten yhteistyötä tukemalla,
- informaatioteknologian kehittäminen yhä moninaisempiin tarpeisiin ja sen verkottaminen,
- elinkeinoelämän, erityisesti pk-sektorin, toiminta- ja kansainvälistymisedellytysten parantaminen,
- alueellisten klustereiden ja verkostojen kehittäminen,
- työntekijöiden etätöiden ja muiden vaihtoehtoisten työmallien tukeminen,
- innovatiivisten uusien elinkeinomuotojen (esim. luomutuotannon) markkinoinnin tukeminen,
- erilaisten ympäristöä parantavien hankkeiden tukeminen,
- ns. kolmannen sektorin toimintaedellytysten ja työllistävyyssyvyyden tukeminen,
- erimuotoisten paikallisyhteisöjen ja -yhdistysten toimintaedellytysten turvaaminen ja
- matkailuelinkeinojen toimintamahdollisuuksien ja kulttuuriteollisuuden vahvistaminen.

Kaikkia nykyisiä keinoja yhdistää se, että niillä pyritään aktiivisesti nopeuttamaan tukialueiden rakenteellisia muutoksia, puuttamalla alueiden tuotanto-, elinkeino- ja osaamisrakenteiden perustaan. Työvoiman osaamisen vahvistaminen ja elinkeinoelämän edellytysten parantaminen ovat painopistealueina. Näillä on selkeä yhteys alueiden työllisyyden parantamiseen ja joidenkin alueiden bruttokansantuotteen nostamiseen. Niihin suunnataan karkeasti arvioiden noin 60–70 prosenttia uuden ohjelmakauden taloudellisista resursseista. Esimerkiksi ympäristön, kolmannen sektorin, paikallisyhteisöjen ja kulttuurin kehittäminen kuuluvat lähes kaikkien alueellisten kehittämissuunnitelmien keinovalikoimaan, mutta niiden osuus taloudellisista resursseista jää suhteellisen pieneksi ja niitä toteutetaan useimmiten työllisyystavoitteille alisteisina, ns. sekundaarisina tavoitteina.

Uusia avauksia keinojen monipuolistamiseksi saattaisi löytyä esimerkiksi voimakkaasti yleisty-
mässä olevan kakkosasumisen tukitoimista, Norjan mallin mukaisista toimista, kulttuurin ny-
kyistä määrätietoisemmasta alueellistamisesta sekä nuorisopolitiikan yhdistämisestä alue-
politiikkaan.

Mökkien nopea sähköistäminen on johtanut siihen, että suhteellisen suuri osa suomalaisista
asuu jo nyt käytännössä sekä kaupungissa että maaseudulla. Puolet vuodesta maalla ja puolet
kaupungissa asuvien ihmisten merkitys haja-asutusalueiden kuntien taloudessa on huomattava.
Joukossa on sekä eläkeläisiä että etätyötä tekeviä. Näistä eläkeläisten kasvava (kulttuuri)palveluiden
kysyntä voisi tuoda haja-asutusalueille uusia elinkeinomahdollisuuksia, joita aluepolitiikalla voi-
taisiin tukea esimerkiksi klusterioimalla ja verkostoimalla yksittäisiä kulttuurikohteita ja -palve-
luita laajemmiksi paketeiksi. Mokeillään etätyötä tekevät tarvitsevat kehittyneet tietoverkot, joi-
den rakentamista ja ylläpitoa voidaan aluepoliittisestikin tukea. Saaristoasiain neuvottelukun-
nan, Etätyön teemaryhmän ja Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen selvityksen mu-
kaan kakkosasumisesta on tulossa yksi maaseudun tärkeimmistä tavoitteista. Jo 1,7 miljoonaa
suomalaista viettää kesämökkillään vähintään kolme kuukautta vuosittain, kun maaseudun vaki-
tuisia asukkaita on enää 0,9 miljoonaa. Selvitysryhmän mukaan maan tasapainoinen alueelli-
nen kehitys edellyttää, että maahan rakennetaan kattava laajakaistaverkko etätyön tueksi. Selvitys-
ryhmä katsoo myös, että esimerkiksi liikenneministeriön pitäisi voida seurata yksityisten yritys-
ten verkkojen rakentamista ja ylläpitoa ja kyetä vaikuttamaan siihen, että verkko ulotettaisiin
myös haja-asutusalueille ja saaristoon (Helsingin Sanomat 9.3.2000).

Norjan tulonsiirtomallia voitaisiin harkita sovellettavaksi esimerkiksi maakuntakeskuksia
ympäröivillä maaseutualueilla. Maakuntayliopistoista valmistuville ei jäisi ”ainoaksi” vaihtoeh-
doksi muuttaminen työn tai jatko-opintojen perässä toisiin kasvukeskuksiin, vaan myös oman
maakunnan haja-asutusalueet olisivat kilpailukykyisiä henkilökohtaisten asuinpaikkavalintojen,
työuran ja toimeentulon kannalta. Tämä edellyttäisi, että heidän mahdollisuuksiaan oman
yrityksenkin perustamiseen samalla vahvistetaan.

Tämän raportin loppuosan käytämme esitelläksemme keskustelunavauksia kulttuurin ny-
kyistä määrätietoisemmasta ja suunnitelmallisemmasta alueellistamisesta sekä nuorisopolitiikan
yhdistämisestä aluepolitiikkaan. Kulttuurista etsimme sekä maaseutua että kasvukeskuksia yh-
distäviä teemoja, joiden kautta maaseudun ja kasvukeskusten vuorovaikutusta sekä eri toimi-
joiden sitoutumista aluekehitystyöhön voitaisiin lisätä.

Kulttuuri voisi yhdistää ja sitouttaa toimijoita aluekehitystavoitteisiin

Ohjelmaperusteinen aluepolitiikka, toimijoiden verkostoituminen ja omaehtoinen alueellinen
kehittäminen edellyttävät maakunnissa mahdollisimman useiden eri toimijoiden (elinkeinoelä-
män, kansalaisjärjestöjen, yhdistysten, julkisen sektorin, jne.) yhteistä sitoutumista aluekehitys-
tavoitteisiin ja -ohjelmiin. Kulttuuriarvoista voisi löytyä useita toimijoita yhdistäviä aineksia alu-
eellisen identiteetin vahvistumiselle ja sitoutumiselle ”oman maakunnan” kehittämiseen. Kult-
tuuri on sopivan laaja ja kaikkia tavalla tai toisella yhdistävä tekijä. Se voisi sopia alueellisen
kehittämisen taustamotivaattoriksi aikana, jolloin ihmisten pitkälle erilaistuneet elämäntavat,
työtehtävät ja harrastusintressit helposti määrittelevät yhteisesti koetun alueidentiteetin löyhäksi.
Informaatioteknologiasta kiinnostuneita ihmisiä voidaan ”sitouttaa” aluekehitysohjelmien tavoit-
teisiin satsaamalla IT-palveluihin tai IT-työpaikkoihin, ympäristöarvoista kiinnostuneita esimer-

kiksi kehittämällä luonnonpuistoja tai rakennetun ympäristön laatua, mutta aluekehitysohjelmien kulttuuriin liittyvät kehittämistoimenpiteet voisivat yhdistää kaikkia – niin kulttuurimatkailuun sijoittavia businessihmisiä, paikallisille yrityksille uusmediasisältöä tuottavia IT-ammattilaisia, paikallishistoriasta kiinnostuneita kotiseutuihmisiä kuin alueen kulttuurimaisemia vaalivia toimijoita.

Kulttuurin merkitystä aluekehittämistyön mahdollisena tukena pitää selvittää tarkemmin. Kulttuuri on tavallaan ”löydettävä uudelleen”, ja on selvitettävä mitä se voisi antaa tämän päivän ja tulevaisuuden aluepolitiikalle. Kulttuuri ei ole pakoa menneisyyteen, vaan ”ajan henkeen” kuuluvat kulttuurinkin tuotteistuminen ja teollistuva luonne sekä uudet nuorisokulttuurin muodot. Jottei kulttuuriarvojen osuus aluekehityksessä jäisi käsitteellisesti liian laajaksi ja ympäripyöreäksi julistukseksi, olemme kartoittaneet kulttuurin ja alueellisen kehittämisen yhtymäkoh-
tia sekä niitä edellytyksiä, joilla kulttuurin olisi valjastettavissa ”uuden aluepolitiikan” välineeksi tarkemmin seuraavassa luvussa 5.

5 Uusia keskustelunavauksia: kulttuuri ja aluekehitys – olisiko ”kulttuuri-Suomen” alueellistamisesta uuden aluepolitiikan välineeksi?

Suomessa tehty selkeä strateginen linjaus informaatioteknologian (IT) hyödyntämisestä yhtenä alueellisen kehittämisen välineenä on perusteltu jo maan pitkien etäisyyksien ja suhteellisen harvan asutuksenkin takia. Lisäksi Suomella on vahvat edellytykset IT:n hyväksikäyttöön yhtenä IT-kärkimaana. IT:n hyväksikäyttö ei saa kuitenkaan tarkoittaa maan muiden potentiaalisten vahvuuksien – kuten kulttuurin – vajaata hyödyntämistä alueellisessa kehittämisessä. ”Uuden aluepolitiikan” välineistön on oltava monipuolinen.

Kulttuurin asema ohjelmaperusteisessa alue- ja rakennepolitiikassa

Alue- ja rakennepoliittiset ohjelmat ovat olleet merkittäviä kulttuurihankkeiden rahoitusvälineitä. EU:n Komission kulttuurista vastaavan pääosaston laatiman selvityksen (European Commission 1993) mukaan kulttuurituista jopa 82,7 prosenttia kanavoitui rakennerahastojen kautta. EU:n varsinaisten kulttuuriohjelmien (Kaleidoskooppi, Ariadne, Raphael ja Media II) osuus jäi alle kymmeneen prosenttiin (7,7 %). Niiden kokonaisvaratkin ovat olleet rakennerahastovarojen rinnalla vähäiset. Muiden ohjelmien kuin rakennerahasto-ohjelmien ja varsinaisten kulttuuri-ohjelmien osuus oli Komission selvityksen mukaan 9,6 prosenttia. Koska rakennerahastojen toiminnan tavoitteisiin ei kuulu suoranaisesti kulttuurin edistäminen, rahoitettavien kulttuurihankkeidenkin tulee edistää kulttuurin ohella muun muassa työllisyyttä, sosiaalisen syrjäytymisen torjumista ja maaseudun kehittämistä. Karvosen (1995) sanoin; kulttuuri on rakennerahastotukien yhteydessä yleensä väline, ei arvo sinänsä.

Kulttuurihankkeiden rahoitusresurssien ja kulttuuriympäristöjen kehittämistoimenpiteiden asemaa juuri päättyneellä ohjelmakaudella Suomessa on selvitetty Museoviraston toimesta (Museovirasto 1997). Selvitys rajoittui vain vuosiin 1995–96 eli Suomen kannalta rakennerahastotoiminnan käynnistysvaiheeseen. Museovirasto päätyi samaan johtopäätökseen kuin Komission (em.) selvitys: rakennerahastot olivat merkittävin kulttuurin rahoitusväline. Alue- ja rakennepoliittisin tavoiteohjelmin rahoitettiin 102 hanketta (vuosina 1995–96), jotka liittyivät muun muassa rakennusperinnön ja kulttuuriympäristöjen vaalimiseen, kulttuurimaisemien ja kylien kehittämiseen, kulttuurimatkailuun, museo- ja näyttelyhankkeisiin, paikalliseen ruoka- ja tapa-

kulttuuriin ja kulttuuritapahtumiin. Tavoiteohjelmien hankkeet pääsivät kunnolla käyntiin vasta 1996 jälkeen, joten selvitys on vain suuntaa-antava. Vaikka rakennerahastot ovatkin olleet merkittävämpiä kulttuurin tukikanavia kuin varsinaiset kulttuuriohjelmat, on rakennerahastojen kokonaistuesta suuntautunut kuitenkin valtaosa muihin tukitoimiin kuin puhtaisiin kulttuuritukiin. Tuki kulttuurielinkeinoihin ja kulttuuriympäristöjen kehittämiseen on ollut vähäistä verrattuna esimerkiksi suoriin IT-tukiin. Keskustelu kulttuuripolitiikan ja aluekehityksen yhtymäkohdista on vasta käynnistymässä.

1990-luvun loppupuolella käynnistyi laajahko keskustelu eurooppalaisten kulttuuriverkostojen luomisesta ja niiden tukemisesta (Opetusministeriö 1997). Vuonna 1998 Komissio hyväksyi ja vahvisti ensimmäisen kulttuurin puiteohjelman vuosiksi 2000–2004. ”Kulttuuri 2000” -ohjelman tarkoituksena on tehostaa kulttuuriyhteistyötä eurooppalaisella kulttuurialueella ja se korvaa aiemmat kolme kulttuuriohjelmaa; Ariadnen, Kaleidoskoopin ja Rafaelin. Kulttuuri 2000-ohjelman kolme toimintatapaa ovat 1) kulttuuriyhteistyösopimukset, 2) eurooppalaisittain ja maailmanlaajuisesti merkittävät hankkeet ja 3) uutta luovat hankkeet, jotka hyödyntävät uusia luovuuden ja kulttuurisen ilmaisun muotoja. Komission esityksen mukaisesti kulttuuri sisällytetään yhteisön toimiin ja politiikkoihin kolmen toimintalinjan kautta (Museovirasto 1998):

1. kulttuuria suosivat lainsäädännölliset puitteet,
2. tukipolitiikkojen kulttuurisen ulottuvuuden tunnustaminen (esimerkiksi alue- ja sosiaalipolitiikassa, koulutuksessa sekä tietoyhteiskunnan ja uusien teknologioiden yhteydessä) ja
3. kulttuuri EU:n ulkosuhteissa.

Näistä kolmesta toimintalinjaus 2 viittaa siihen, että rakennerahastojen alue- ja rakennepoliittinen tuki säilyy merkittävänä kulttuurin tukivälineenä ensimmäisestä kulttuurin puiteohjelmasta huolimatta. Puiteohjelmaan on siis vain koottu yhteen useiden yhteisön politiikkojen, myös alue- ja rakennepolitiikan, tukikanavien kautta ohjautuvaa kulttuurin tukea.

Mikäli ohjelmaperusteinen alue- ja rakennepolitiikka todellakin säilyttää vahvan asemansa kulttuurin tukikanavana myös uudella ohjelmakaudella 2000–2006, on aluepoliittisesti tarkoituksenmukaista tukea usein pieniksi ja toisistaan irrallisiksi jäävien kulttuurihankkeiden verkostoitumista. Kulttuuritoimijoiden verkostoyhteistyö eri aluetasoilla parantaa heidän mahdollisuuksiinsa saada rakennerahastoresursseja yhteisille hankkeille ja samalla kulttuurihankkeiden verkostominen tuottaa aluekehityksellistä lisäarvoa.

Kulttuurin asema Suomen tavoite 1- ja 2-ohjelmissa vuosina 2000–2006

Vuosien 2000–2006 Suomen tavoite 1- ja 2-ohjelmien kulttuurituen kohteet on luokiteltavissa kuuteen teemaan (taulukko 2). Tuki näille kulttuurin teema-alueille kanavoituu muun muassa kulttuuri-infrastruktuurin vahvistamisen, kulttuurielinkeino toiminnan investointien, rakennetun ympäristön ja kulttuurimiljöiden suojele- ja entisöintitoimien, kulttuuriteollisuuden tuoteistamis- ja markkinointitoiminnan ja kulttuuriosaamisen koulutuksen kautta.

Taulukossa 2 on analysoitu myös kulttuurin eri tukimuotojen strategista integroimista osaksi alueellista kehittämistä, sillä aluepolitiikan yhteydessä kulttuurituet on sidottava aina osaksi aluekehitystoimia. Ohjelmien mukaan kulttuuri pyritään integroimaan osaksi alueellista kehittämistä kulttuuriklustereiden, alueellisen vetovoiman vahvistamisen, ns. alueellisten sateenvarjo-hankkeiden, kulttuuri- ja koulutuslaitosten verkottamisen ja kulttuuriteollisuuden alueellisten avainalojen ”klusterivetureina” hyödyntämisen kautta.

Taulukko 2. Suomen tavoite 1- ja 2-ohjelmien kulttuuritukien kohdistuminen ja tukimuotojen typologia sekä tukien strateginen integroiminen alueelliseen kehittämiseen. (Perustuu Suomen vuosien 2000–2006 tavoite 1- ja 2-ohjelmien luonnosasiakirjojen sisältöanalyysiin.)

TUEN KOHTEET:	TUKIMUODOT:	STRATEGINEN INTEGROIMINEN ALUEELLISEEN KEHITTÄMISEEN:
Kulttuurimatkailuelinkeino	<ul style="list-style-type: none"> ■ kulttuuri-infrastruktuurin vahvistaminen ja elinkeinon investointituet 	<ul style="list-style-type: none"> ■ kulttuuriklustereiden muodostaminen
Rakennettu ympäristö, maisemat, kulttuurimiljööt ja paikalliset kulttuurikohteet	<ul style="list-style-type: none"> ■ suojelu- ja entisöintitoimet sekä hoito 	<ul style="list-style-type: none"> ■ alueellisen vetovoiman vahvistaminen
Tietotuotteet, taide ja (käsiyö)perinne	<ul style="list-style-type: none"> ■ koulutus-, tuotteistamis- ja markkinointituet 	<ul style="list-style-type: none"> ■ useista pienistä projekteista koottavat ns. alueelliset sateenvarjohankkeet
Kulttuuriosaaminen	<ul style="list-style-type: none"> ■ koulutustuki 	<ul style="list-style-type: none"> ■ kulttuuri- ja koulutuslaitosten alueellinen verkostoiminen
Paikallisesti tai alueellisesti strategiset kulttuuriteollisuuden avainalat	<ul style="list-style-type: none"> ■ tuotteistamis- ja markkinointituet 	<ul style="list-style-type: none"> ■ avainalojen hyödyntäminen kulttuuriklustereiden "vetureina"
Liikunta ja urheilukulttuuri	<ul style="list-style-type: none"> ■ tuotteistamis-, markkinointi- ja investointituet 	<ul style="list-style-type: none"> ■ alueellisen vetovoiman vahvistaminen

"Kulttuuri-Suomen" alueellistamisen edellytykset

"Kulttuuri-Suomen" alueellistamisen edellytyksiä on tarkasteltava strategisista ja menetelmällisistä näkökulmista. Alueelliset kulttuuri(teollisuuden) klusterit ja kulttuuri(teollisuuden) verkostot voisivat toimia strategisina maaseudun ja kaupunkien välisen vuorovaikutuksen vahvistajina. Jo olemassa olevien kulttuuriklustereiden ja -verkostojen kartoittamiseen tarvitaan menetelmiä, joita on luotavissa ns. aluerakenteen monitasomallin kautta. "Kulttuuri-Suomi" verkostoituu kaikilla aluerakenteensa tasoilla (kuntataso, seututaso, maakuntataso, läänitaso, valtakunnantaso ja kv. yhteistyön taso). "Kulttuuri-Suomen" verkottumista ja vahvistumista saattaisivat tukea osaltaan sekä alueellisen nuorisotyön/-politiikan nykyistä tiiviimpi integroiminen osaksi aluepolitiikkaa että eläkeläisten kasvavaan kulttuuripalveluiden kysyntään vastaaminen kulttuuripalveluiden verkostoimisen avulla.

Nuorisotyö ja alueellinen kehittäminen

Myös nuorisotyö on kulttuurista kehittämistyötä, johon kuuluu (nuoriso)kulttuurin tukitoimia. Yksi laiminlyödyistä alueellisen kehittämisen mahdollisuuksista on nuorisotyön ja -politiikan hyödyntäminen alueellisen kehittämisen välineenä. Nuorten varsin yksisuuntainen muuttoliike pois haja-asutusalueilta kasvukeskuksiin on yksi merkittävimpiä alueellisen kehityksen ongelmia ja uhkia. Tästä vallitsee varsin laaja yhteisymmärrys, mutta keinot ovat olleet vähissä. Nuorten yksisuuntaista muuttoliikettä on yritetty hillitä lähinnä työvoima- ja koulutuspolitiikan kei-

noin. Alueiden kehitys ei ole kuitenkaan riippuvaista vain taloudellisista ja fyysisistä edellytyksistä (koulutus- ja työpaikoista ja infrastruktuurista), vaan myös nuorten viihtymisestä kotiseuduillaan ja nuorten alueellisen (kulttuuri-)identiteetin vahvuudesta. Nuoret hakeutuvat usein jatkokoulutuslaitoksiinkin niille alueille, jotka pystyvät tarjoamaan koulutuspaikan lisäksi nuoria kiinnostavaa kulttuuritoimintaa. Huoli näistä teemoista yhdistää nuorisopolitiikkaa ja aluekehitystyötä toisiinsa.

Nuorisotyön nykyistä vahvempi valjastaminen aluekehitystyöhön edellyttäisi sekä alueellisen (läänitasoisen ja maakunnallisen) nuorisotyön vastuujakojen selkeyttämistä että nuorisopolitiikan ja aluepolitiikan tavoitteiden integroimista. Aluepoliittisen nuorisotyön organisoiminen voisi sopia maakuntaliitoille, joille kuuluu myös aluekehityslain mukainen vastuu alueellisesta kehittämisestä. Nykyisin läänit ovat nuorisopolitiikan aluehallinnollisia vastuujakoita, mutta niillä ei ole niin selkeitä aluekehitykseen liittyviä tehtäviä kuin maakuntien liitoilla. Nuorisopolitiikan ja aluepolitiikan tavoitteiden integroinnin edellytyksiä tulisi selvittää tarkemmin, yhtymäkohtia löytyy useita, mutta hallinnollisista vastuunjaosta on ensin päästävä yhteisymmärrykseen.

Nuorisotyön hallinnolliset vastuualueet määrittää nuorisotyölain. Varsinainen nuorisotyö määrittää kuntien ja nuorisoyhteisöjen tehtäväksi ja toimeenpano jätetään niiden itsenäisesti päätettäväksi. Keskushallinnolle, opetusministeriölle ja aluetasolla lääneille, määrittää lähinnä edellytysten luojan ja kehittämislinjojen vetäjän rooli. Laista huolimatta nuorisotyön hallinnon organisoituminen ei kuitenkaan ole selkeä. Varsinkin alueellinen (kuntien ja keskushallinnon välissä oleva ”väliporras”) nuorisohallinto on varsin sekava ja jäsentymätön.

Nuorisotyölain mukaiset menot rahoitetaan nykyään ensisijaisesti veikkaus- ja raha-arpajaisien tuotosta ja kuntien valtionosuuksina. Nuorisotyö on menettänyt huomattavasti taloudellisia resursseja 1990-luvun laman ja julkisen sektorin leikkausten aikana. Jos nuorisotyö valjastettaisiin osaksi aluekehitystyötä avautuisi sille uusia kaivattuja rahoituskanavia aluekehitysohjelmien (mukaan lukien EU-rahoitus) kautta ja samalla maakuntien liitot saisivat uusia keinoja (nuorisotyöhankkeet) aluekehitystyöhönsä.

Kulttuuriteollisuus ja aluekehitys

Kulttuuripalveluiden, varsinkin matkailun, kysyntä on kasvanut. Suomessakin kulttuurimatkailusta on tullut jo kulttuuriteollisuutta, jota ei voi enää pitää pienimuotoisena vaikutuksiltaan lähinnä paikallisena elinkeinona. Kulttuurimatkailun tulevaisuudennäkymät ovat hyvät, sen edellytyksiä parantaa muun muassa vanheneva ikärakenne ja eläkeläisten suhteellisen varallisuuden kasvu. Eläkeläisillä on sekä aikaa että aiempaa suuremmat taloudelliset mahdollisuudet matkailla kotimaankin kohteissa. Kasvava eläkeläisten määrä lisää myös mahdollisuuksia laajentaa matkailupalveluiden tarjontaa ympärivuotiseksi.

Aluekehityksen kannalta kulttuuriteollisuus ja kulttuuriyrittäjyys ovat relevantteja elinkeinoaloja. Useisiin muihin elinkeinoihin verrattuna kulttuurielinkeinoilla on vahva alueellinen sidos. Kulttuuriteollisuus saa lähes aina sisältönsä alueellisista erityispiirteistä ja -kohteista, joita ilman toiminta ei olisi edes mahdollista. Esimerkiksi useat IT-teollisuuden alat ovat vähemmän riippuvaisia alueellisesta sidoksesta, niille markkina-alueita on periaatteessa koko maailma, eivätkä ne ole aina samalla tavalla riippuvaisia paikallisista kohteista ja perinteistä kuin kulttuuriteollisuus usein on.

Kulttuuriteollisuuden positiiviset aluekehitysvaikutukset kasvavat palveluja klusterisoimalla ja verkostoimalla. Kulttuuriteollisuuden alueellistamisen (verkostoimisen) edellytyksiä ei ole tutkittu riittävästi. Suomi on täynnä erilaisia kulttuuritapahtumia ja yksittäisiä kulttuurikohteita, joiden verkostoiminen seudullisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti tukisi kulttuurimatkailua. Näin on toki osissa maata jo toimitukin, mutta syntymässä olevien kulttuuriklustereiden ja laajempien alueellisten verkostojen merkitystä aluekehitykselle ei vielä tunneta riittävästi. Lisäksi kulttuuriklustereiden ja kulttuuriteollisuusverkostojen rakentaminen edellyttää, että kulttuuri-toimijat saadaan ”sitoutettua” myös aluekehityksellisiin tavoitteisiin omien tavoitteidensa rinnalla. Tämä on vaikeaa, ellemmme tunne riittävästi kulttuuriyrittämisen ja -toiminnan motiiveja.

Isossa-Britanniassa tehdyn tutkimuksen mukaan kulttuurin tuottajat eivät tee eroa ’kulttuurin tekemisen’ ja ’rahan tekemisen’ välillä, he eivät erottele työaikaa vapaa-ajasta ja he haluavat työskennellä tiettyssä mielessä itselleen. Tietojen ja ideoiden keräämisessä he luottavat epämuodollisiin verkostoihin ja ’markkinat’ hahmotetaan sisältäpäin: he ovat itse kentällä ja toimintaa ohjaa intuitio, entusiasmia ja emootio. Kulttuurin tuotanto on suunnitteluintensivistä, ja siinä operoidaan merkeillä, merkityksillä ja yksilöllisyydellä. Toiminnan menestystä ei niinkään arvioida taloudellisen menestyksen mittareilla, vaan olennaisempaa on se, millaisen kulttuurisen vaikutuksen toiminta saa aikaan. Taloudellinen menestys voi toki seurata ’kulttuurisesta läpimurrosta’, mutta se ei ole toiminnan primus motor. Toisin sanoen, kulttuurin tuottajat eroavat habitukseltaan perinteisistä yrittäjistä ja kulttuurin tuottamisen logiikka eroaa perinteisen yritystoiminnan logiikasta. Tästä johtuen kulttuurin tuottajien on ollut vaikea hahmottaa esimerkiksi sitä, mitä hyötyä heille on perinteiselle yrittäjäkäsitykselle ja yritystoiminnan logiikalle perustuvista yrittäjäkursseista. Yhtälailla perinteisen yrityssektorin, esimerkiksi kauppakamarin, edustajien on ollut vaikea hahmottaa, millä logiikalla kulttuurin tuottajat operoivat. (O’Connor 1999, 91–92)

Onkin ensiarvoisen tärkeää, että alueellisen kulttuurihallinnon ja strategisen ohjelmoinnin perustana on ’ruohonjuuritason’ tietämys sekä kulttuurin tuottamisesta että kulttuurin tuottajista. Tutkimusten avulla olisikin syytä kartoittaa kulttuurin tuottamisen kenttää sekä perehtyä kulttuurin tuottajien elämämaailmaan ja toiminnan motiiveihin. Tutkimustiedon perustalta voitaisiin kehittää edelleen menetelmiä, joiden avulla edistettäisiin kulttuurin tuottajien sitoutumista alueiden elinvoimaisuutta lisääviin ja ylläpitäviin kehitysohjelmiin.

Näissä kehitysohjelmissä kulttuuri voitaisiin nähdä Bianchinin (1996, 21) tavoin kulttuurisina resursseina. Näitä resursseja ovat muun muassa:

- taiteen ja median parissa toimivien taidot ja tiedot,
- nuoriso- ja vähemmistökuulttuurit,
- harrastustoiminta,
- kulttuuriperintö ja perinteet (arkeologiset löydökset, murteet ja paikalliset rituaalit)
- aluetta koskevat mielikuvat (jotka ilmenevät vitseissä, lauluissa, kirjallisuudessa, myyteissä, turistioppaissa, media-imagoissa ja muissa kulttuurisissa representaatioissa)
- luonto ja rakennetun ympäristön ominaislaatu,
- vähittäiskaupan, ravintolatoiminnan ja muun vapaa-ajan toiminnan laatu ja monipuolisuus,
- paikalliset tuotteet ja niiden valmistamisen taito, käsiteollisuudessa, teollisuudessa ja palveluissa.

’Kulttuuriset resurssit’ on siis sisällöllisesti hyvin laaja käsite. Yhtäältä kyse on asukkaiden taidoista ja tiedoista, ja toisaalta alueen ominaispiirteistä, jotka saattavat esiintyä monenlaisissa kulttuurisissa representaatioissa. Suomalaisia esimerkkejä siitä, kuinka kulttuurisia resursseja

voidaan hyödyntää, on jo olemassa. Viime vuosina on julkaistu esimerkiksi Disneyn sarjakuvia, joissa hahmot ovat puhuneet murretta. Nämä sarjakuvat – kuten myös murre-Asterixit – ovat olleet sekä kulttuurisia että kaupallisia menestyksiä. Toisenlaisina esimerkkeinä voidaan mainita Pori Jazz, Kaustisen Kansanmusiikkijuhlat ja Kuhmon Kamarimusiikkipäivät. Kaikille näille on yhteistä se, että ne ovat saaneet alkunsa harrastajatoiminnasta. Aikaa myöten nämä tapahtumat ovat kasvaneet ja niistä on tullut hyvin merkittävä osa ei vain paikallista kulttuuria ja kaupungin imagoa, vaan myös alueen elinkeinoelämää. (Kangas 1999)

Kulttuurisia resursseja voidaan hyödyntää kulttuurisen suunnittelun avulla. Kulttuurinen suunnittelu on holistista ja suunnitelmallista toimintaa, joka pyrkii edesauttamaan kulttuurin tuotantoa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että harrastustoiminnan kaltaista tapahtumatuotantoa tuetaan ja kannustetaan alusta saakka. Nyt tilanne on se, että kaupungit ovat kiinnostuneita tapahtumista vasta siinä vaiheessa, kun kaupunki jo tunnetaan tapahtumasta – esimerkiksi käy vaikkapa Järvenpään puistoblues. Vaikeaan ja pitkäaikaiseen kehitystyöhön ja tapahtumien markkinointiin tukea löytyy niukalti. Kyse ei ole kuitenkaan pelkästään rahasta, vaan monenlaisista organisatorisista toimenpiteistä, joilla tapahtumien järjestämistä voitaisiin helpottaa. Toisaalta Järvenpäässä on jo alettu hyödyntää alueen kulttuurisia resursseja: Sibeliuksen muistoa ja koko Tuusulanjärven aluetta.

Kyse onkin viimekädessä siitä, tunnustetaanko alueen kulttuuriset resurssit? Esimerkiksi juuri murteet ovat paikallisesti niin itsestään selviä, ettei niiden hyödyntämisen mahdollisuutta ole välttämättä tajuttu. Kulttuurin tuottajilla on hallussaan tuntemus alueen kulttuurista resursseista ja he osaavat myös hyödyntää näitä resursseja uutta luovalla tavalla: murre-sarjakuvat ovat vain yksi esimerkki. Aluekehitysohjelmien puitteissa olisikin syytä ensin kartoittaa tutkimuksin ja selvityksin, mitä alueen kulttuuriset resurssit ovat. Toiseksi hallinnon on syytä 'avautua' alueen luovuudelle, nähdä luovuuden mahdollisuudet alueen tulevaisuudelle. Kolmanneksi hallinnon on syytä kehittää edelleen 'herkkiä' ja joustavia menetelmiä, jotka kunnioittavat kulttuurin tuotannon tiettyä omalakisuuutta: kulttuurin tuotantoa ei tule nähdä ensisijaisesti yritystoimintana, eikä kulttuuria tule 'suunnitella kuoliaaksi'. Kulttuurin tuottamista voidaan mahdollistaa suunnitelmallisesti, hallinnollisin toimenpitein. Olennaista kuitenkin on, että kehittämistyö lähtee liikkeelle kulttuurin tuottajien – niin ammattilaisten kuin harrastajienkin – tarpeista, toiveista ja toimintatavoista. Ideaalitulanteessa kulttuurin tuottajia ei sitouteta alueiden kehittämisohjelmiin, vaan he sitoutuvat niihin itse.

Lähdeluettelo

- Aalbu, Hallgeir, Göran Hallin & Åge Mariussen (ed. 1999). When Policy Regimes Meet: Structural Funds in the Nordic Countries 1994–1999. Nordregio Report 1999:3, Stockholm.
- Alarinta, Juha (1999). Rural Areas as Innovative Environments. *Maaseudun uusi aika* 7:2, 81–87.
- Amin, Ash & Nigel Thrift (1995). Globalisation, institutional thickness and the local economy. Teoksessa: Healey, Patsy et al. (ed.). *Managing Cities*. John Wiley, London.
- Bianchini, Franco (1996). Cultural Planning: An Innovative Approach to Urban Development. Teoksessa Lehtovuori, Panu & Verwijnen, Jan (eds.) *Managing Urban Change*. UIAH Publications 1996.
- European Commission (1994). *Community Support for Culture 1989–1993*. Bryssel.
- European Commission (1999). *ESDP – European Spatial Development Perspective. Towards a Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

- Eskelinen, Heikki & Timo Lautanen** (1999). Pienet ja keskisuuret teollisuusyritykset erilaisissa toimintaympäristöissä – 1990-luvun kokemuksia. *Alue ja ympäristö* 28:1, 21–30.
- Etelä-Savon maakuntaliitto** (1997). Suuri aluepolitiikka Suomessa v. 1994 ja Regfin-aluemalli. Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisuja 28:1997, Mikkeli.
- Helin, Heikki, Seppo Laakso, Markku Lankinen & Ilkka Susiluoto** (1998). Muuttoliike ja kunnat. Kunnallisuuden kehittämissäätiö 1998. Helsingin Sanomat 9.3.2000. Mokeillä tehtävä etätyö lisääntyy. A 10.
- Huovari, Janne** (1999). Alueelliset työttömyys- ja työllisyyserot. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita n:o 27.
- Kangasharju, Aki** (1998). Regional Economic Differences in Finland: Variations in Income Growth and Firm Formation. PTT:n julkaisuja n:o 17.
- Karvonen, Minna** (1995). Rakennerahastot kulttuurin rahoittajina. *Arsis* 2/1995.
- Kortteinen, Matti & Mari Vaattovaara** (1999). Huono-osaisuus pääkaupunkiseudulla 1980- ja 1990-luvuilla – käännekohta kehityksessä? *Terra* 111: 3, 133–145.
- Lahti, Pekka, Sirkka Heinonen, Kimmo Koski & Heimo Tolsa** (1997). Kestävä kehitys aluerakenteessa. Kansainvälisiä näkemyksiä, suomalainen sovellus. Suomen ympäristö 109. Ympäristöministeriö.
- Laki** (1135/1993) ja asetus (1315/93) alueiden kehittämisestä.
- Museovirasto** (1998). Komission hyväksyntä Euroopan unionin ensimmäiselle kulttuurin puiteohjelmalle (2000–2004). Museoviraston tiedote ip/98/398. (<http://www.nba.fi/INTERNAT/puitehyv.htm>)
- Museovirasto** (1997). Selvitys kulttuurihankkeiden rahoittamisesta aluehallintotasolla vuosina 1995–1996. (<http://www.nba.fi/INTERNAT/RakLuku2.html>)
- Mäntylä, Kaj, Johanna Pekkanen & Timo Sneck** (1998). Haja- ja loma-asumisen uudet muodot. Tulevaisuuden näkymiä ja kehittämismahdollisuuksia. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 76. Teknillinen korkeakoulu.
- Nuorisotyölaki** (1995/235) ja asetus (1995/410).
- O'Connor, Justin** (1999). Popular Culture, Reflexivity and Urban Change. Teoksessa Lehtovuori, Panu & Verwijnen, Jan (eds.) *Creative Cities. Cultural Industries, Urban Development and the Information Society*. UIAH Publications B56, 1999.
- Opetusministeriö** (1997). European cultural networks: between two stools? Julkaisematon kokousraportti asiantuntijakonferenssista 14.–15.3.1997.

The concept of *space* indicates an abstraction where any actual location can be ascribed any characteristics in relation to other locations concerned within a given space. In this sense it differs from the concept of *place* that refers to any defined, geographical location with its unique characteristics. The activity to conceptualise one's location and relative position within the spatial structure of Europe as a whole, could be referred to as *spatial positioning*.

Settlement structure and communication

The spatial patterns of Europe result from the dynamic interaction between human communities and natural conditions. Far from being spontaneous, spatial development has for centuries been strongly influenced by national territorial policies, designed to master nature and to counteract neighbouring states.

The spatial outcome of Europe is often considered unbalanced, characterised by a developed and densely urbanised centre, where most of wealth and innovation is generated, while relative poverty of peripheral regions prevails. Increasing congestion costs in the centre and declining population in the peripheries, are expected consequences. Spatial unbalance seems to be a threat to sustained economic growth. A closer look into the European territory highlights the existence of a more complex and diversified pattern. The development gaps within the centre or within the peripheries may be larger than it is between the centre and the peripheries as a whole.

The idea of social, economic and political integration underpins the formation of the European Union. When viewed in a wider context, integration appears as a positive response to the disintegration of traditional structures caused by globalisation. The EU is widely perceived as being on an appropriate right scale to counterbalance the influence of other major integrated regions in the world. Where the fundamental European policy aims of economic and social cohesion are pursued, the spatial implications of present day economic and technological development must be considered. The context of human activities in space seem to be in change. One of the basic questions posed in classical human geography, concerned what determine the number, size, and distribution of settlements at the various hierarchical levels. The answer was given with reference to *range* and *threshold* of goods and services. The range of a good was defined as the distance people are prepared to travel to purchase it, the threshold being the minimum population necessary to support the continued supply of the good. Goods could then be classified hierarchically, in correspondence with the settlement hierarchy.

On any level of the settlement hierarchy, lower-order centres would be served by one higher-order centre. According to interest, the geometry of settlement patterns would be interpreted according to the need for optimising markets or administrative functions, or minimising consumer travels. This theory of *central place* is most appropriate for describing pre-industrial urban systems. It has less relevance for urban systems affected by industrialisation or by the influences from the global knowledge-based economy.

A *thinning* of the settlement hierarchy occurs as the provision of goods and services moves up the hierarchy. This is taking place in conjunction with the *shrinking* of settlement networks, i.e. centres on various levels are brought closer together in space-time, effecting in an overall increase in communication. These tendencies distort the traditional functional patterns, and, consequently, the traditional settlement hierarchy as a whole. Interconnections between settlements do not by necessity have to form hierarchies any more.

The development of new Information and Communication Technologies (ICT) re-enforces the distortion of hierarchies further in loosening the used-to-be tight connection between physical and functional patterns. ICT and advanced transport services are supposed to shape a new space of flows where geographically distant centres are closely connected at a global scale in a time-focused relational structure. The links between major nodes channel all types of flows, including people, energy, materials and information, relatively independent from geography.

Distance and proximity between places has therefore to be redefined. In developed areas, it is more the distance to the networks in terms of time and cost of access – and the utility provided by the networks, i.e. the capacity to generate and disseminate added value activities within the network – that matters. Geographical position in the traditional sense, as relative advantage of location in a hierarchical settlement structure, is losing in importance in favour of something that could be called *network connectivity*.

As the importance of relative position may decrease, the meaning of specific properties of places can increase as a differentiating factor. Places gain importance according to *natural and cultural assets*, when environments for good connections and a good life are sought. In order to attract valuable activities, places with basic accessibility conditions to offer compete in terms of environmental advantages. Thus, the knowledge economy seems to effect in a simultaneous re-enforcement of the global and local level while intermediate scales seem to loose in importance. Despite the ongoing transformation of settlement patterns and distortion of related traditional values, the increase of productivity is going on and is actually enhanced by development. The kernel of productivity increase is *time saving*. The main benefit of improvements in communication is to gain time, thereby enhancing productivity. The value of these savings sometimes will depend upon the relative utility of travel and communication, and that of the best alternative use of the time. The process seems to be perpetual as time savings cause further increase in productivity and thereby in the value of time, effecting in further time savings, etc. As a result, enhanced productivity of communication assets results in an uneven distribution of two basic goods, commodities and time. Increasing accessibility to commodities means decrease of available time as a fundamental asset, and vice versa, where time is abundant commodities are scarce. Centres of communication networks are bustling with activities in keeping up with pace of development, while the unemployed of peripheries have too little activities to fill up their day with, being in need of basic commodities. This new typology could be viewed as an intricate pattern of interlaced territories of abundant time and of exuberant commodity. Obviously both goods are needed, a fact that provides for spatial integration.

Within the EU several distinct concepts of integration can currently be identified, i.e. economic integration, social integration, territorial cohesion and integration between policies. Spatial integration is a new concept with a strong political significance but with various meanings. It

may be seen for example as a means of identifying functional territorial units which might be promoted as efficient spaces to live and work or as a means to improve overall cohesion across the European territory. Even though there is little explicit mention of spatial integration in European documents, the allied concept of *territorial cohesion* is increasingly used in documents drawn up at a supra-national level, the most prominent example being the Council of Europe. However, it should be acknowledged that until now the concept of spatial integration, whether on a European scale or at a lower level, has never been examined in detail.

Spatial integration is a complex concept to define. It is dynamic over time; it extends over different domains and it varies according to the spatial scale under consideration. When the concept of spatial integration first appeared as a criterion for assessing the situation of the various parts of the European territory in the draft ESDP of 1995, it was centred on the specific aspect of cross-border relationships. Gradually, it was expanded into a more comprehensive vision, as summarised in the first official draft of the ESDP (Noordwijk) of 1997.

Work on spatial integration aim at assessing the situation in different parts of Europe, i.e. at measuring the degree of integration between territorial units. It must be kept in mind that greater interaction does not necessarily make an area more integrated. There is a social and mental dimension to spatial integration, which cannot be reduced to trade and economic movement between two areas, especially if these are transit flows. The significance and relevance of the indicators also depend upon several methodological issues.

As a topic of interest, the spatial organisation of society has been replaced by the social organisation of space. *Politics and culture* rather than geometry and distance are guiding the new geography, casting new light on concepts like geographical position, accessibility and spatial integration. Physical barriers as determinants of accessibility and communication are replaced by the ability of individuals and social organisations *to adapt to social and cultural barriers*. Spatial integration features inter-activity in real time, between services and products generated anywhere. Development opportunities seem to depend on the efficiency of any activity to obtain inputs from the networks and take advantages of local relative assets in order to gain added value, and, finally, bring them back to the network at the most profitable moment.

Socio-economic space

The characteristics of the global economy comprise:

- the increasing importance of intangible international flows of financial assets, information, decision making and networking,
- the internationalisation of enterprises through market outlets, localisation of production and possession of capital, and
- the poly-centric division of the system, based on a tri-partite model involving USA, Europe, Japan and others.

One of the trends of the new economy – which sees Europe participating in a context of continuous change provoked by the global economy and transformation of social composition – is an increase in competition between urban regions. The global economy has had an important effect on

European spatial configurations through the modification of many systems of relations and hierarchies. Despite the increase in the importance and flexibility of intangible flows and an increase in speed and reduction in cost of tangible movement, the hypothesis of the “death of distance” is still disputed.

The role assumed and opportunities offered to key cities vary according to their ability to perform the two functions of global connection and local articulation. These are the cities in which economic and political decisions are made, alliances are determined, flows of information are selected and organised, values are enhanced and innovative behaviour – such as new consumer patterns which consequently orient production – is disseminated. According to the *world cities* paradigm, the character of a metropolitan reality is determined by the location of the headquarters of large transnational companies, financial firms, top business services enterprises and information production agencies. This does not exclude the importance of the role played by national or regional economies, but rather emphasises the connection with other urban centres.

The opening of frontiers and monetary homogeneity will widen the choice of areas suitable for localisation and consequently increase the dynamics of urban markets. In the competition for higher productivity, the European space is likely to experience two directions of development. Deriving from the interconnection in the financial sector, growth of the innovative sector and the consolidation of large business groups, a concentration is likely to be encouraged. Simultaneously, integration and interconnection make *territorial poly-centrism* and the development of outlying areas competitive. Thus, the whole of the European territory could play an important role in taking advantage of the opportunities offered.

Objectives of greater productivity and increased ability to compete are features of the new patterns used by European institutions in defining development policies. *Social cohesion* is a fundamental factor of life quality and the development of productivity. Traditional forms for social cohesion, i.e. the family institution and common religion, are, however, deteriorating in the wake of development. The meaning of the kernel family as an integrating force is challenged by the influence of individualistic experience and claims of the labour market. Religion is extensively pushed back to the private realm, losing in meaning as an integrative factor of public understanding. The rapidly expanding industry of images – such as music, fashion, sports, tourism and drugs – creates life styles *en masse*, but simultaneously these markets are subjected to perpetually ongoing segmenting, counteracting communality.

The member countries of the EU have *formal* and *informal* systems for provision and delivery of social welfare, such as public institutions, labour market, civic society and family. These various systems are highly integrated and mutually interacting. Comparing the member countries it can be observed that the systems delivering social welfare are highly *integrated*. Thus, the welfare of an individual could be seen as the total outcome when delivery by the different systems is added up. This interdependence means that a change in one system impacts on the welfare of the individual as well as on the conditions for the other systems.

After World War II, there is an unanimous trend of expanding the welfare state. During the recent decade, Europe has experienced significant structural change, including the globalisation

of the economy and financial constraints on public expenditure which both in direct and indirect ways have affected the systems for welfare delivery.

In some countries welfare delivery by the state plays a significant role, in others the family has a predominant role. Countries with developed welfare institutions are facing huge problems due to the dismantling of welfare services and the deteriorated family institution which cannot substitute for public welfare losses. Countries with a strong tradition of informal provisions of social welfare are under constant press due to persistent labour market demands which strongly affect traditional networks of social security and the traditional functions of the family institution.

The scope of social science and national agencies monitoring social integration is strongly focused at formal welfare systems, for instance labour market functions, gender equity as well as training and education of the labour force. Processes connected to the informal dimensions of social integration such as the integrating functions of civic society, religion and family, are by and large overseen. For the market, exchangeable commodities are a priority.

Environment

The idea of environmental assets defers from communication assets as well as from socio-economic assets. Assets are normally viewed as inputs in a perpetually expanding development process, the logic of which does not necessarily suit the limited extension of the material world. Number of species, carrying capacity of ecosystems, number of artefacts as well as possible land-use overlaps are all subjected to unconditional limits.

Contrary to the material world of actual items, the human interpretations of nature and the cultural heritage have no limits. However shrinking, the factual legacy of our ancestors seem to be ascribed a perpetually expanding bulk of meanings. As images count and not factual items in the first place, the commercial utility of environmental assets is not necessarily decreasing at the same pace as the number of tangible items. Artefacts and pieces of nature seem to gain increasing value in accordance with their common scarcity.

In traditional, religious societies, the material world was endowed with meanings and restrictions, regulating possibility and extent of use. In the secular world of Europe, the natural assets seem initially to have drawn attention as scarce resources. They have simply been viewed as more or less necessary inputs in the expanding production process of necessities, and when running short, from time to time being replaced by new forms of natural resources.

A comparatively late and equally rational interpretation sees natural assets as the ultimate context of human life – or any life for that matter. Simultaneously, various items of nature are being ascribed intrinsic value, regardless utility. On the one hand, this can be interpreted as a serious threat to the access of resources and economic growth. On the other hand, the expanding image industry can detect commercial value of natural resources where scarcity correspond to profitable merchandise. Limited supply effects in price rise.

Ancestral heritage is central, but relatively unproblematic, in the world of stable, traditional societies. In the early modern world of Europe, the heritage of Antiquity came to be the subject of Renaissance humanism, starting with studying the Latin inscriptions of antique Rome. In the following centuries, ancient monuments were utilised in the nation building of kings and sovereigns. This activity was developed into a classification and listing activity of national boards of antiquity, resulting in comparatively large conservation measures, accelerated by rapid development.

Presently, the concept of heritage as historical monuments and piecemeal conservation has practically busted. The notion of heritage has extended from single items to large assembles of artefacts and all types of landscape as well. Also the scope of time has been broadened, circumscribing everything from palaeontology to modernism. Although everything can be ascribed with heritage value, everything cannot be conserved. Therefore the current demand is to find administrative and commercial solutions for the integration of conservation into development.

The assets of nature and culture have a meaning for everyday life that reaches far beyond their meanings as defined by scientists and scholars. In the material world, beauty and ugliness, as well as a sense of truth and falsehood, are confronted in the everyday life of each individual. They represent a sense of continuity, wrapped in aesthetic feelings and ethic understanding, that by far transcend the opportunities offered by the modern image industry. Thus, they are fundamental for human existence and social integration.

In this sphere of the basic preconditions for human life, intensified or neglected land-use has to cope with prevailing images of the existing environment as pleasant, useful and truthful. Change almost always seem to imply fall of quality and mistrust, being the constant subject of mockery by advocates of unconditional development. Needless to say, criteria for the state of environment are relatively subjective, and at their best representative for a comparatively large part of the society.

The European space reflects a heterogeneous constellation of different modes of development and of regulation, mainly at national level. In most industrialised countries, land-use policy was part of a comprehensive public policy system during the post-war period. Land-use planning is developed to regulate changing land use, allocate resources and establish a balance between different kinds of development at local and regional levels. Land-use planning also has a legitimising role, mediating conflicts and establishing bargaining processes.

There has been a shift in the content and objectives of planning policies in the 1980s and 1990s. Most countries have experienced a move away from comprehensive and regulatory policies towards more piecemeal, fragmented and selective forms of public governance. Amongst the key-words are stronger market-orientation, more public-private partnership in planning, increasing institutional diversification and less public control. This shift has also implications for land-use, as policies do have to balance between new environmental guidelines and the pressures of property and investment interests at all geographical levels.

Urban-rural relationships play an important role in the dynamics of land-use. Resources from the countryside are crucial for all inhabitants, largely concentrated in towns and cities. Conflicts

can be identified between natural and cultural assets on the one hand and agriculture on the other. Urban sprawl may be negative to the countryside, while agricultural specialisation and intensification as well as abandonment can conflict with amenity values of cultural and natural landscapes.

Under the present era of global economy, land-use restructuring and the pressures exerted upon it, is gaining importance world-wide. The increasing importance of sustainable growth and the environmental protection of natural and cultural assets are leading to new forms of regulation and planning of land-use. There is need for improved integration of sectoral policies. The current land-use structure exerts pressure on distant as well as local resources and thereby on future land-use.

LIITE 2 Aluekehitystutkimusta tekeviä tutkimusyksiköitä

Helsingin yliopisto

Maantieteen laitos
Kaupunkitutkimus
Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki
Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli

Joensuun yliopisto

Maantieteen laitos
Karjalan tutkimuslaitos

Jyväskylän yliopisto

Taloustieteiden tiedekunta
Tutkimuskeskus
Chydenius-instituutti, Kokkola

Kuopion yliopisto

Yrittäjyyden ja johtamisen laitos

Lapin yliopisto

Taloustieteiden ja matkailun laitos
Hallintotieteen laitos

Oulun yliopisto

Maantieteen laitos
Kajaanin kehittämiskeskus

Tampereen yliopisto

Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos (+ Sente)
Kunnallistieteiden laitos

Turun yliopisto

Maantieteen laitos

Vaasan yliopisto

Aluetieteen laitos
Tutkimuslaitos
Seinäjoen toimipiste

Teknillinen korkeakoulu

YTK – Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus

Helsingin kauppakorkeakoulu

Turun kauppakorkeakoulu

Markkinoinnin laitos
Yleisen taloustieteen laitos

Helsingin kaupungin tietokeskus

VTT Yhdyskuntatekniikka

ETLA – Elinkeinoelämän tutkimuslaitos

Pellervon taloudellinen tutkimuskeskus

VATT – Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Palkansaajien tutkimuslaitos

Tilastokeskus

SYKE – Suomen ympäristökeskus

Kauppa- ja teollisuusministeriö

Liikenneministeriö

Maa- ja metsätalousministeriö

Sisäasiainministeriö

Ympäristöministeriö

Valtioneuvoston kanslia

Maakuntien liitot

Kuntaliitto

Aluekehityssäätiö, Sonkajärvi Suomen aluetutkimus FAR

LIITE 3 Kokoelma kirjallisuutta aluekehitystutkimuksesta

- Aho, Seppo & Ilola, Heli & Järviluoma, Jari (toim.) (1997). Matkailu ja kehitys. Näkökulmia alueiden ja kohteiden tarkasteluun. Lapin yliopiston matkailun julkaisuja B 2.
- Aho, Seppo & Ilola, Heli (toim.) (1995). Matkailu alueellisena ilmiönä. Oulun yliopisto. Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Aho, Seppo (toim.) (1994). Matkailun vetovoimatekijät tutkimuskohteina. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Alanen, Aku, Heikki Eskelinen, Jan Mønnesland, Ilkka Susiluoto & Hannu Tervo (1999). Structures and Prospects in Nordic Regional Economics. Nordregio Report 1999:5.
- Alarinta, Juha (1998). Maaseutu innovatiivisena ympäristönä. Verkostot paikallisen elinkeinopoliittikan toteuttajina. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja A:4.
- Anttiroiko, Ari-Veikko (1999). The informational region: promoting regional development in the information age. Tampereen yliopiston kunnallistieteiden laitoksen julkaisusarja 3/1999.
- Aronen, Kauko (1999). Maaseutu- ja kaupunkipoliittikan yhteensovitus: taustaraportti Suomen kuntaliiton hallituksen maaseutu- ja kaupunkipoliittikan yhteensovituksen periaatteita käsittelevälle päätökselle. Suomen kuntaliitto, Helsinki.
- Böckerman P. (1998). Alueet työttömyyden kurimuksessa. Kunnallisan kehittämissäätiö, Tutkimuksia, 14.
- Böckerman, Petri (1997). Suomen alueellinen työttömyyskehitys 1990-luvulla. *Talous & yhteiskunta*, 25:2, 46–53.
- Böckerman, Petri (1997). Työttömyyden alueellisten erojen syistä. *Talous & yhteiskunta*, 25:3, 38–45.
- Eskelinen, H. & Snickars, F. (eds.), *Competitive European Peripheries*. Springer Verlag 1995.
- Eskelinen, Heikki (toim.) (1997). Regional specialisation and local environment: learning and competitiveness. NordREFO 1997:3.
- Haapala, M. (1997). Yhteystekijöiden merkitys yritystoiminnalle ja sen sijoittumiselle Suomessa. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia No 214. Maantiede 35.
- Haapala, Marianne (1992). Keskusten väliset asiointivirrat. Vaasan yliopisto. Länsi-Suomen taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisuja No 41.
- Haliseva–Soila, Merja (1993). Maaseudun uudet asukkaat. Kaupunkilaisten maaseutukuva ja maallemuuttopotentiaali maaseudun kehittämisen mahdollisuutena. Helsingin yliopisto, maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja A:2.
- Halmeenmäki, Tuomo & Susanna Seppänen (1995). Suomipalapeli. Maakunnat ja suuralueet alueiden Euroopassa. Tilastokeskus, Helsinki.
- Harjunpää, Nina (1992). Hyvinvointia kylien asukkaille. Yhteistyöllä uudenlaisia palveluja maaseudulle. Helsingin yliopisto, maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja B:8.
- Harjunpää, Nina (1995). Yhteistyö maakunnan menestystekijänä. Tutkimus maaseudun kehittäjien verkostoista. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja B:14
- Haveri, Arto & K. Majoinen (1997). Seudullisen yhteistyön johtaminen. Suomen kuntaliitto, Helsinki.
- Haveri, Arto & Seppo Siirilä (1999). Two growing urban regions: a comparison of growth patterns and growth management strategies in the Helsinki region and the Brisbane region. *Fennia* 177:2, 107–122.
- Haveri, Arto, Reija Linnamaa & Seppo Siirilä (toim.) (1996). Puheenvuoroja aluekehityksestä. Tampereen yliopisto, Aluetieteen laitos. Sarja A 18.
- Helin, Heikki, Seppo Laakso, Markku Lankinen & Ilkka Susiluoto (1998). Muuttoliike ja kunnat. Kunnallisan kehittämissäätiö 1998.
- Heinonen, S. Kestävä kehitys, etätoiminnot ja liikenne. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, Sitra 169. Helsinki 1998.
- Heinonen, Sirkka (1998). Suomalaisen etätyöpotentiaalnin analyysi. Toteutumisen edellytyksiä ja vaikutuksia. ESR-julkaisut 34/98. Oy Edita Ab. Helsinki.
- Helin, Heikki, Markku Hyypiä & Markku Lankinen (1996). Erilaiset kunnat. Kustannuserojen taustat. Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 10.
- Honkanen, Mika (1995). Alueellinen kehitys 1990–1994. Sisäasiainministeriön aluekehitysosaston julkaisu 15/1996.

- Horelli, Liisa, Reijo, Marie & Roininen, Janne (1999). Gender Perspective. In publication: Hallgeir Aalbu – Hallin, Göran & Åge Mariussen (ed. 1999). When Policy Regimes Meet: Structural Funds in the Nordic Countries 1994-1999. Nordregio, Stockholm.
- Horelli, Liisa, Reijo, Marie & Roininen, Janne (1999). Meta-Evaluation of the Nordic Structural Policy from the Gender Perspective. Teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtiososton julkaisuja 1999/59. Espoo.
- Horelli, Liisa & Roininen, Janne (1999). Ex-Ante Evaluering ur Jämställhdhetsperspektiv av Sveriges Tillväxtavtal. Teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtiososton julkaisuja 1999/60. Espoo.
- Horelli, Liisa & Roininen, Janne (1998). Rakennepolitiikan tasa-arvoarviointi. Työministeriö, ESR-julkaisut, sarja 32/98. Helsinki.
- Horelli, Liisa & Roininen, Janne (1997). Tasa-arvoa rakennepolitiikkaan – tulkintoja Suomen 1990-luvun jälkipuoliskon rakennepoliittisten EU-ohjelmien sisällöstä tasa-arvonäkökulmasta. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuslaitos, Tasa-arvo julkaisuja 1/97, Helsinki.
- Huovari, Janne (1999). Alueelliset työttömyys- ja työllisyyserot. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita 27.
- Husso, Kai (1997). Research and development, productivity, and diffusion of high-technology: an empirical investigation into technological change from economic and geographical perspectives. Helsingin yliopiston maantieteen laitos. Lisensiaattitutkielma.
- Hyvärinen, Jari & Paavo Okko (1997). EMU – alueelliset vaikutukset ja kuntatalous. Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut nro 12.
- Hyryläinen, Torsti (1999). Kylätoiminta ja alueellinen kehittäminen. Teoksessa: Westerholm, John & Pauliina Raento (toim.). Suomen kartasto. 6. laitos. 100-vuotisjuhlakartasto. WSOY.
- Häkli, Jouni (1994). Territoriality and the rise of modern state. *Fennia* 172:1, 1–82.
- Häkli, Jouni (1999). Alueellistuvan politiikan vuosikymmen. *Alue ja ympäristö* 28:2, 71–78.
- Häkli, Jouni (1999). Aluekehitys verkottuu – pysyvätkö kansalliset perässä? *Sanansaattaja*, erikoisnumero 7B. 22–23.
- Jauhiainen, Jussi (1997). Kaupunki uudistus ja gentrifikaatio: politiikkaa, projekteja ja vastarintaa. Teoksessa Haarni, Tuukka et al (toim.): *Tila, paikka ja maisema – tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Vastapaino, Tampere.
- Jussila, Heikki & Pentti Malinen (1993). Regional rural policy in northern Fenno-Scandia: searching paths for the northern periphery in an integrating European economy. *Fennia* 171:1, 45–61.
- Järvenpää, Osmo (1997). Kohti yhdyntävää maakuntasuunnittelua: alueiden käyttö ja aluekehitys. Suomen kuntaliitto.
- Kalliola, Risto, Niina Vuorela & Ilkka Suojanen (1999). Tietokoneet mullistavat aluetiedon hallinnan. Teoksessa: Pantzar, E. (toim.) *Tiedosta ja tiedon tutkimuksesta*. Suomen Akatemian Tiedon tutkimusohjelman raportteja 2:219–321.
- Kangasharju, Aki, Jukka-Pekka Kataja & Vesa Vihriälä (1999). Suomen aluerakenteen viimeaikainen kehitys Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita n:o 17.
- Karppi, Ilari (1996). Alueellistumisen ajasta toiminnan tiloihin: organisaatioiden yhteistoiminta alueellisen kehittämisen resursseina. Tampereen yliopisto. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. Sarja A 17.
- Kasanko, Marjo, ym. (1995). YVA alueidenkäytön suunnittelussa. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisusarja B 43.
- Katajamäki, Hannu & Kaikkonen, Rauno (1992). Maaseudun kolmas tie. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus Seinäjoki, Julkaisusarja A:1.
- Katajamäki, Hannu (1998). Beginning of local partnership in Finland. Evaluation, interpretation and impressions. Research Institute at the University of Vaasa, Publications no 76.
- Kauhanen, Merja & Hannu Tervo, Who move to depressed regions? – An Analysis of Migration Streams in Finland in the 1990s, 1999. Palkansaajien tutkimuslaitos tutkimusjulkaisut palkansaajien tutkimuslaitos tutkimusjulkaisut 161.
- Kautonen, M. (1993). Paikallinen toimintaympäristö – verkostotalouden ydin. *Terra* 105:1, 23–30.
- Keränen, Heikki (1996). Maaseudun ja maaseutuelinkeinojen alueellinen erilaistuminen ja työnjako. Suomen aluetutkimus FAR. Selvityksiä 11.
- Keränen, Heikki (1996). Maaseudun ja maaseutuelinkeinojen alueellinen erilaistuminen ja työnjako. Suomen aluetutkimus FAR. Selvityksiä 11.
- Kivistö, Torsti (1998). Joutilaisuusyhteiskunta. Kunnallisan kehittämissäätiön *Polemia*-sarjan julkaisu nro 32.
- Kokkonen, Merja (1994). Alueiden Eurooppa – myyttejä ja mielikuvia? *Alue ja ympäristö* 23:1, 50–56.

- Kortteinen, Matti & Mari Vaattovaara (1999). Huono-osaisuus pääkaupunkiseudulla 1980- ja 1990-luvuilla – käännekohta kehityksessä? *Terra* 111: 3, 133–145.
- Koski, K. (1999). Kaupan suuryksiköiden vaikutukset. Vaikutuskokonaisuuden määrittely ja hypermarketteihin liittyvien vaikutusten arviointimenetelmät. Valtion teknillinen tutkimuskeskus. VTTTiedotteita 1977. Espoo 1999.
- Koski, Riitta (1984). Vaasan läänin yrittäjyyden alueelliset erityispiirteet. Vaasan korkeakoulu. Länsi-Suomen taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisuja No 12.
- Kosonen, Mauno, Harry Schulman, Mikko Valtakari & Pentti Viitala (1999). Suunnittelualaueena Suomi. Yliopistopaino, Helsinki.
- Kostiainen, J. 1999. Kaupunkiseudun kilpailukyky ja elinkeinopolitiikka tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Sotara, M. (toim.) Kaupunkiseutujen kilpailukyky ja johtaminen tietoyhteiskunnassa. Suomen Kuntaliitto, Acta-sarja 106. Helsinki.
- Kultalahti, Olli & Ilari Karppi (1999). Kansainvälisen muuton keskusalueet. Teoksessa Westerholm, John & Pauliina Raento (toim.). Suomen kartasto. 6. laitos. s.168–171.
- Kytö, Hannu (1998). Muuttajan muuttuvat motiivit eräissä suomalaisissa kaupungeissa 1980- ja 1990-luvuilla: muuttoaiheet hyvinvointiteoreettisesta näkökulmasta. Suomen kuntaliitto. Sarja Acta 100.
- Laakso, Seppo (1998). Alueiden välinen muutto Suomessa -muuttajien sopeutuminen työ- ja asuntomarkkinoille vuosina 1993-1996. Helsingin kaupungin tietokeskus tutkimuksia 1998:4.
- Lahti, P., Heinonen, S., Koski, K. & Tolsa, H. (1997). Kestävä kehitys aluerakenteessa. Kansainvälisiä näkemyksiä, suomalainen sovellus. Suomen ympäristö 109. Ympäristöministeriö.
- Lahti, Pekka (1996). Yhdyskuntarakenne ja infrastruktuuri. Sisäasiainministeriö. Kaupunkien kehittämissuunnitelman julkaisu 3/1996. Helsinki.
- Lapintie, Kimmo et al. (1999). Suomessa toteutettavien URBAN-ohjelmien arviointi 1995–1999. 1999. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu B 77. Teknillinen korkeakoulu.
- Laukkanen, Mauri (1999). Yrittäjyyden ja uuden liiketoiminnan jäljillä: paikallinen kehittäminen kansainvälistyvässä maailmassa. Kuopion yliopiston selvityksiä. E, Yhteiskuntatieteet 8.
- Laurila, Pia (1996). Uuden maaseudun tiellä. Tutkimus maaseutuväestön uusista toimeentulomuodoista. Vaasan yliopisto, Länsi-Suomen taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 70.
- Laurila, Pia (1998). Maaseudun uudet toimeentulomuodot : tutkimus toimintojen kehittymisestä ja niiden harjoittajista. Vaasan yliopisto, aluetieteen laitos. Lisensiaatintyö.
- Lehtonen, Hilikka, Jukka Hirvonen & Esko Eerola (1996). Asumisen ja työn muuttuvat kytkennät II. Pendelöinti ja sen ohjauskeinot. 1996. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu B 73. Teknillinen korkeakoulu.
- Loikkanen, Heikki A., Anssi Rantala & Risto Sullström (1998). Regional income differences in Finland 1966–96. VATT-keskustelualoitteita 181. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Loikkanen, Heikki A., Marja Riihelä & Risto Sullström (2000). Kaupunkien, taajamien ja maaseudun väliset ja sisäiset tulo- ja kulutuserot. VATT.
- Maakuntien taloudellinen kehitys 1998–2002, ESR-julkaisut 51/99. ETLA, PTT ja Palkansaajien tutkimuslaitos.
- Maakuntien tuotannon ja työllisyyden kehitys vuosina 1999–2003. ETLA Suhdanne 2/1999.
- Manni, Essi & Susanna Seppänen (1996). Suomipalapeli. Suomen alueiden kansainvälistyminen. Tilastokeskus, Helsinki.
- Marjanen, Heli (1998). Kauppa, sijainti ja saavutettavuus. Keskeisiä raporteja pähkinänkuoressa. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisu 11–9/1998.
- Marjanen, Heli (1998). Shopping centre development in Finland and other Nordic countries. *European Retail Digest*, Issue 17, March 1998.
- Marjanen, Heli (1999). A Tale of Three Cities – What makes a successful city centre? – The National Planning Forum. 1998
- Markkola, Susanna (1998). Taidosta toimeentuloa – maaseudun uudet työllistämismahdollisuudet. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja kehittämiskeskus, Seinäjoki. Raportteja ja artikkeleita 54.
- Menestys kasaantuu, alueet erilaistuvat: aluekehityksen suunta 1990-luvulla (1999). Suomen kuntaliitto, Helsinki.
- Mikkonen, Kauko & Martti Luoma (1996). The regional possibilities in the process of external integration of the Finnish economy. *Fennia* 174:1, 97–111.
- Mikkonen, Kauko (1995). Kansainvälistyvän Suomen alueelliset menestystekijät. 2. korjattu painos. Vaasan yliopiston julkaisu. Tutkimuksia 190.

- Moisio, Antti (1999). Muuttoliikkeen ennustamisesta. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita n:o 19.
- Muilu, Toivo & Jarmo Rusanen & Arvo Naukkarinen & Alfred Colpaert (1996). Työttömyyden alueellinen rakenne ja sen muutokset Suomessa 1989–1994. *Terra* 108:3, 160–171
- Muilu, Toivo & Jarmo Rusanen & Arvo Naukkarinen (1997). Huoltosuhde ja aluekehitys: kuka elättää tulevaisuuden maaseudun? *Maaseudun uusi aika* 2/97, 130–137.
- Mäkinen, Marko (1993). Suomalaisen aluepolitiikan uudet haasteet yhdentyvässä Euroopassa aluekehitys- ja suunnitteluteoreettisesta näkökulmasta. Tampereen yliopisto, Aluetieteen laitos. Tutkimuksia, Sarja B 64.
- Niittykangas, Hannu & Hannu Tervo (1997). Entrepreneurship and local milieu. Teoksessa: Eskelinen, Heikki (ed.). *Regional Specialisation and Local Environment*. Nordiska institutet för regionalpolitisk forskning, 1997. NordREFO, 1997/3.
- Niittykangas, Hannu & Hannu Tervo (1997). Uuden aluepolitiikan arviointia yritysten sijaintikäyttäytymisen näkökulmasta. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 1997:25(4):360–368.
- Oinas, Päivi & Arja Packalén (1998). Strategisten yritysverkkojen neljä tyyppiä – täydennys aluekehityksen tutkimukseen. *Terra* 110:2, 69–77.
- Oinas, Päivi (1998). The Embedded Firm? Prelude for a Revived Geography of Enterprise. *Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis* A-143. Helsinki.
- Okko, Paavo (1999). Aluekehitys ja globalisaatio. Teoksessa: Raimo Väyrynen et al. (1999). *Suomi avoimessa maailmassa – Globalisaatio ja sen vaikutukset*. Sitra 223, Helsinki.
- Okko, Paavo, Asko Miettälä & Jari Hyvärinen (1998). Globalisaatio ja aluerakenteen muutos. *Sitra* 177. Helsinki 1998.
- Oksa, Jukka (toim.) (1994). Syrjäisen maaseudun uudet kerrostumat. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 110, Joensuu 1994.
- Ovaskainen, Marko (1998). Maakuntien näkymät Emu-Suomessa. Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunta. Tutkimuskeskuksen julkaisuja 145.
- Paasi, Anssi (1992). Alueellinen identiteetti ja alueellinen kehitys. Teoksessa: Aro, H. (toim.). *Savolaiset Etelä-Savossa*. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli. Julkaisuja 22.
- Paasi, Anssi (1993). Rajojen muuttuva maantiede: esimerkkinä Suomen-Venäjän raja. *Terra* 105, 253–263.
- Paasi, Anssi (1998). Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe: suomalaisen aluekeskustelun erittelyä. Teoksessa: Hänninen, Sakari (toim.). *Missä on tässä? Sophi*, Jyväskylä.
- Paasivirta, Anssi (1991). Suomen alueellinen uusiutumisstrategia: aluepoliittinen selvitysmies Anssi Paasivirran ehdotus aluepolitiikan uudistamiseksi.
- Paunikallio, Merja (1997). Kuka jää maaseudulle? Maaseudun nuorten näkemyksiä maaseudusta asuin-, työ- ja elinympäristönä. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja kehittämiskeskus, Seinäjoki. Sarja B 17.
- Pehkonen, J. & H. Tervo (1995): "Persistence and turnover in regional unemployment disparities". Jyväskylän yliopisto, Taloustieteellinen osasto. Working Paper N:o 154/1996.
- Pekkanen, Johanna (1996). Kaavoihin kangistumattomat. Asukkaiden haastattelututkimus haja-asumisen eduista ja haitoista. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 25. Teknillinen korkeakoulu.
- Peltola, Olli (1994). Kuntakeskukset Suomen yhdyskuntajärjestelmässä. Vaasan yliopisto, Länsi-Suomen taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 51.
- Peltola, Olli & Vainio, Arttu (1995). Vaasan läänin kyläkaupat. Nykytila ja tulevaisuus. Vaasan yliopisto, Länsi-Suomen taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 59.
- Peltola, Olli (1997). Talous kasvaa, lisääntyvätkö työpaikat? Aluetaloudellinen näkökulma. Vaasan yliopisto, Länsi-Suomen taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 70.
- Peltonen, Pauliina (toim.) (1999). Tulevaisuusfoorumit 1998 -raportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1999/2.
- Perämäki, Leena & Kallio, Marja (1995). Monialainen palveluyrittäjäyys maaseudulla. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja kehittämiskeskus, Seinäjoki. Sarja B 15.
- Pikkarainen, Mika (1996). Kaupunkiseutujen kasvu ja kilpailukyky. Sisäasiainministeriön aluekehitysosaston julkaisu 9/1996.
- Pikkarainen, Mika, Tarja Pyöriä & Heli Saijets (1997). Kaupunkiseutujen väestönkehitys, työmarkkinat ja taloudellinen kasvu. Sisäasiainministeriön aluekehitysosaston julkaisuja 2/1997.
- Pulkkinen, Lasse (1994). Yritys maantieteellisen tutkimuksen kohteena. *Alue ja ympäristö* 23:1, 57–67.
- Rannikko, Pertti & Kortelainen, Jarmo (1992). Yhdyskunnat ja restrukturaatio. Tutkimuksia tehdasyhdyskuntien ja kuntakeskusten rakenteellisesta uusiutumisesta. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 104.

- Rantala, Olavi (1998). Tuotannon ja työllisyyden alueellisen ennustamisen menetelmät. ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos. Keskusteluaiheita.
- Rauhala, K. (1999). Näkemyksiä ja kokemuksia eheyttävästä rakentamisesta. LYYLI-raporttisarja 4. Helsinki 1999.
- Rusanen, Jarmo, Satu Räisänen, Arvo Naukkarinen & Alfred Colpaert (1995). Alkutuotantoon perustuvan toiminnallisen maaseudun määrittely paikkatiedon. *Terra* 107:2, 101–111.
- Rytönen, M., Mähönen, H. ja Aulaskari, O. (1998). Maaseudun ja eri alueiden sosioekonominen tila ja kehitys. Suomen aluetutkimus FAR.
- Saarelainen, Anu (2000). Kyläteiltä tiedon valtateille: oppiva Ylä-Karjala tienraivaajana. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, Sitra 235.
- Saarlo, A., Metsäranta, H., Turtiainen, J., Lahti, P. & Koski, K. (1997). Ratavaihtoehtojen vaikutus yhdyskuntarakenteeseen. Oikorata Kerava/Järvenpää–Lahti ja R-vaihtoehto. Ratahallintokeskus. LT-Konsultit Oy. VTT Yhdyskuntatekniikka, 1997
- Salonen, Pertti, Hannu Niittykangas, Jari Ritsilä & Hannu Tervo (1998). Maaseudun yritystoiminnan kehityspiirteet. Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunta. Tutkimuskeskuksen julkaisuja 146.
- Schulman, Harry, Jukka Hirvonen, Esko Hurme & Hilka Lehtonen (1995). Asumisen ja työn muuttuvat kytkenä. Pääkaupunkiseudun pendelialue ja ulkomaisia kokemuksia. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 71. Teknillinen korkeakoulu.
- Siirilä, Seppo, Lauri Hautamäki, Jorma Kuitunen & Timo Keski-Petäjä (1990). Regional well-being variations in Finland. *Fennia* 168:2, 179–200.
- Silander, Mika, Hannu Tervo & Hannu Niittykangas (1997). Uusi aluepolitiikka ja yritysten sijaintikäyttäytyminen. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, Julkaisu 142.
- Silander, Mika, Hannu Tervo & Hannu Niittykangas (1997). Uusi aluepolitiikka ja yritysten sijaintikäyttäytyminen. Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunta. Tutkimuskeskuksen julkaisuja 142.
- Sisäasiainministeriö (1999). Alueiden työllisyys – Työvoima 2017 Alueraportti. Sisäasiainministeriön aluekehitysosaston julkaisu 4/1999.
- Sneck, Timo & Kai Mäntylä (1994). Suomen alueelliset menestystekijät. Suomen kuntaliitto.
- Sotarauta, M. & Linnamaa, R. (toim.) (1999). Etelä-Pohjanmaan strategioita ja kehittämismallia etsimässä: pehmeä strategia maakuntasuunnittelussa. Tampereen yliopisto, Alueellisen johtamisen tutkimusyksikkö. Sente-julkaisuja 2/1999. Tampere.
- Sotarauta, Markku & Jarmo Vehmas (ed.) (1995). Regions and Environment in Transition: In Search of New Solutions. University of Tampere. Department of Regional Studies. Research Reports A 16.
- Suomen uusjako: raportti aluekehityksestä ja sen vaikutuksista. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. Helsinki.
- Susiluoto, Ilkka (1997). An input-output study of regional economic growth: the Helsinki region and the rest of Finland. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2/1997.
- Tammilehto, Mika (1999). Osaamisen spatiaalinen diffuusio ja ammatilliset koulutusorganisaatiot Kemi–Tornio-alueella. *Publicationes Instituti Geographici Universitatis Helsingiensis* C 11.
- Tervamäki, Erkki (1988). Informaatioyhteiskunnan aluerakenne. Aluesuunnittelu 1/1998.
- Tervo, Hannu (1997). Long-Distance Migration and Labour Market Adjustment: Empirical Evidence from Finland 1970-90. Jyväskylän yliopisto, Taloustieteellinen osasto. Working Paper N:o 169/1997.
- Tilastokeskus (1997). Väestömuutokset 1997. Tilastokeskus, Helsinki.
- Tilastokeskus (1998). Väestöennuste kunnittain 1998–2030. Tilastokeskus, Helsinki.
- Tykkyläinen, Markku (1998). Comparing key actions of the 1990's rural restructuring. In: Tykkyläinen, Markku & Neil, Cecily (eds.). *Local Economic Development: A Geographical Comparison of Rural Community Restructuring*. United Nations University Press, Tokyo.
- Työvoima 2017 -työryhmä (1999). Alueiden työllisyys: Työvoima 2017 –alueraportti. Sisäasiainministeriön aluekehitysosaston julkaisu 4/1999.
- Uusitalo, Eero (1998). Elinvoimaa maaseudulle – miksi, kenelle ja miten? Maaseutupolitiikan perusteet. Ota-va.
- Vainio, Arttu & Peltola Olli (1993). Raippaluodon sillan sosioekonomiset vaikutukset. Vaasan yliopiston Länsi-Suomen taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 49.
- Valtakari, Mikko (1999). Maaseutupolitiikka suomalaisessa aluesuunnittelussa. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisusarja B 46.
- Valtakari, Mikko (toim. 1997). Euroopan unionin suunnittelu. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisusarja B 45.

- Valtakari, Mikko (toim. 1998). Euroopan unionin yhteisöaloitteet Suomessa. Näkökulmia ohjelma-arvioinnin lähtökohtiin. Suunnittelumaantieteen kurssiraportteja 34.
- Valtakari, Mikko ja Marjo Kasanko (1997). Nopean junaliikenteen aluekehitysvaikutukset. Ratahallintokeskuksen julkaisu A 2/1997.
- Vartiainen, Perttu (1992). Seutuistumisen näköalat Keski-Suomessa. Julkaisu A 6. Keski-Suomen Liitto, Jyväskylä.
- Vartiainen, Perttu (1995). Kaupunkiverkko – Kuvausjärjestelmän kehittäminen kansallisiin ja kansainvälisiin tarpeisiin. Tutkimusraportti 3/1995. Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, Helsinki.
- Vartiainen, Perttu (1996). Alueellisen kehittämissuunnittelun uudet eurooppalaiset mallit ja vaiheittaisen neuvottelusuunnittelun idea. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/1996.
- Vartiainen, Perttu (1997). Maaseutuyhteiskunnasta monikasvoiseen kaupungistumiseen. Teoksessa: Suomi 80 – Kuokasta kännykkään. Suomen kuntaliitto.
- Vartiainen, Perttu (1999). Onko aluekehityksessä voittajia ja häviäjiä? Kunnallistieteellinen aikakauskirja 4/1999.
- Virkkala, Seija (1999). Yritykset kansallisissa projekteissa ja globalisaatiossa – Esimerkkinä Outokumpu-konserni. Alue ja ympäristö 28:1, 31–43.
- Yli-Jokipii, Pentti and Arto Koski (1995). The changing pattern of Finnish regional policies. Fennia 173:2, pp. 53–67.